

Міністерство освіти і науки України
Київський національний лінгвістичний університет

УДК 811.112.2'38:82-14 (045)

ХОДАКОВСЬКА НАТАЛЯ ГРИГОРІВНА

СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТОК ПОЕТИЧНИХ НОРМ
НІМЕЦЬКИХ ВІРШОВАНИХ ТЕКСТІВ VIII – XXI СТОЛІТЬ

10.02.04 – германські мови

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
доктора філологічних наук

Київ – 2021

Дисертацією є рукопис

Робота виконана в Київському національному лінгвістичному університеті,
Міністерство освіти і науки України

Науковий консультант доктор філологічних наук, професор
Гамзюк Микола Васильович,
Київський національний лінгвістичний університет,
завідувач кафедри німецької філології

Офіційні опоненти: доктор філологічних наук, професор
Безугла Лілія Ростиславівна,
Харківський національний університет
імені В. Н. Каразіна,
професор кафедри німецької філології і перекладу

доктор філологічних наук, професор
Зацний Юрій Антонович,
Запорізький національний університет,
професор кафедри теорії та практики перекладу
з англійської мови

доктор філологічних наук, професор
Материнська Олена Валеріївна,
Київський національний університет
імені Т. Г. Шевченка,
професор кафедри германської філології
Інституту філології

Захист відбудеться "11" травня 2021 р. о 10:30 годині на засіданні спеціалізованої
вченої ради Д 26.054.02 Київського національного лінгвістичного університету за
адресою: 03680 МСП, м. Київ-150, вул. Велика Васильківська, 73

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Київського національного
лінгвістичного університету (03680, м. Київ-150, вул. Велика Васильківська, 73)

Автореферат розісланий "10" квітня 2021 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М.О. Шутова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Дисертація присвячена дослідженню еволюції поетичних норм німецьких віршованих текстів (далі ВТ) VIII – XXI століть.

Історія розвитку *теоретичної поетики* представляє собою безперервну низку пошуків методів, підходів до вивчення художнього і, зокрема, поетичного мовлення. Суттєвий внесок у становлення теорії художнього мовлення внесли (Веселовський, О. М. Пешковський, О. О. Потебня), чії праці слугували для мовознавців ХХ ст. фундаментом для студіювання мови художнього твору. Перспективні шляхи аналізу художнього мовлення закладені в дослідженнях (В. В. Виноградова, Г. О. Винокура, В. М. Жирмунського, Б. О. Ларіна, Ю. М. Лотмана, L. Murray) та ін. Роботи цих вчених спонукають до вивчення різних аспектів художніх текстів. Найвні на сьогодні методика є результатом опанування основних підходів до розгляду художнього мовлення, які склалися протягом ХХ ст.

Методологічні пошуки були обумовлені усвідомленням нерозривного зв'язку *форми і змісту* як невід'ємної риси художнього мовлення. У підході до дослідження форми і змісту існують *формалістичний і структуралістичний підходи* (Р. Барт, В. М. Жирмунський, К. Леві-Строс, Б. В. Томашевський, А. Б. Шапир, Р. О. Якобсон).

У рамках *системно-структурного* напрямку художній твір осмислюється як єдине ціле, як система, де всі одиниці взаємопов'язані, володіють особливим значенням, а їхнє використання в тексті погоджується з одною для всіх темою (О. К. Жолковський, С. Т. Золян, І. І. Ревзіна, О. І. Северська, Ю. К. Щеглов, E. Ising, J. Kraus, K.-D. Ludwig, R. Schnerrer) та ін.

У зв'язку з формуванням антропологічної парадигми наукового знання все гучніше повідомляє про себе *лінгвоконцептологія*. Визнаючи важливість вивчення національно значущих концептів, сучасні вчені вважають, що їхня об'єктивізація стає можливою якраз завдяки аналізу сукупності мовних засобів (В. І. Карасик, Й. А. Стернин). Це визначило інший підхід до вивчення художнього мовлення. Так, почали виявлятися особливості *словесно-образної репрезентації ментальних і духовних сутностей* (Н. Д. Арутюнова, С. Г. Воркачев); *природних об'єктів* (Ю. Г. Бобкова, Н. В. Богданова, О. С. Фісенко) та ін. Застосування різних методик концептуального аналізу дозволяє вченим, з одного боку, описати індивідуально-авторський зміст концепту, з іншого – виявити репрезентанти досліджуваного концепту, окреслюючи своєрідність стилю автора.

Виникнення і розвиток літературної німецької мови, формування її норм і до сьогодні залишається однією з найактуальніших проблем німецької філології, оскільки історія формування літературної мови тісно пов'язана з історією становлення національної мови. Сучасна норма німецької літературної мови сформувалася в процесі історичного розвитку. Поєднуючи нормативні процеси в мові, передусім слід враховувати складну мовну ситуацію в Німеччині, а також особливості розвитку німецької літератури (Л. Г. Бабенко, В. М. Жирмунський, О. А. Семенюк, V. Lewitzkiy, H. Pohl, W. Schmidt, 2007).

Поняття "поетична норма" ми розглядаємо з урахуванням екстралінгвальних (специфіка доби, культурні, морально-ціннісні настанови суспільства), лінгвальних (норми слововживання, стан розвитку літературної мови тощо) чинників, враховуючи ідіолектні норми.

Основним для розуміння сутності сучасного напрямку лінгвістичних досліджень вважають пізнання людини через мову, а навколишнього світу – через людину. Антропоцентрична парадигма ґрунтується на дослідженні про те, що людина аналізується в мові і мова в людині.

Актуальність теми дисертаційної роботи визначена антропоцентричною спрямованістю сучасної лінгвістики, що ґрунтується на дослідженні того, що відбулося і нині відбувається з мовою та інтерпретованим людиною світом з позиції самої людини та взаємозв'язку мови з мисленням, з культурою етносу, що дозволяє визначити закономірності становлення й розвитку поетичних норм ВТ у різні періоди розвитку німецької мови, здійснити системний опис лінгвальних і екстралінгвальних чинників у триєдності змісту і функції в межах мови та мовлення. Актуальність дослідження полягає в тому, що становлення і розвиток поетичних норм німецьких ВТ VIII – XXI ст. пов'язані, одного боку, з розвитком німецької мови в цілому, з другого – з тією роллю, яку зіграла німецька поезія у формуванні і становленні літературної німецької мови (мови поетів і мислителів). Мова як продукт специфічного історичного розвитку суспільства є одночасно засобом для ідентифікації цього суспільства, а також для створення доступу до історії суспільства. Норми культури – це певні зразки, правила поведінки або дії, які стали внутрішніми регуляторами людських дій. Норми культури мінливі, піддаються тим же трансформаціям, яких зазнає суспільство. Разом з тим, норми культури забезпечують надійність, передбачуваність і загальнозрозумілість.

Термінологічна невизначеність поняття "поетичної норми", необхідність більш повного й всебічного опису історичного розвитку поетичної норми, недостатність вивчення лінгвальних та екстралінгвальних чинників, які впливають на становлення і розвиток поетичних норм ВТ у давньо-, середньо-, ранньо- та нововірхньонімецький періоди, фрагментарність спеціальних праць, присвячених історичному аналізу ліричних творів окремих німецьких поетів, зумовлюють подальший аналіз цього феномену.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах комплексної колективної теми кафедри германської і фіно-угорської філології імені професора Г. Г. Почепцова Київського національного лінгвістичного університету "Комунікативно-когнітивний та соціокультурний аспекти функціонування системи мовних одиниць германських і фіно-угорських мов у синхронії і діахронії" (номер державної реєстрації – 0118U003392). Тему дисертації затверджено вченою радою КНЛУ (протокол № 3 від 26 вересня 2016 року).

Метою дослідження є визначення специфіки становлення і розвитку поетичних норм німецьких ВТ VIII – XXI ст.

Реалізація зазначеної мети передбачала вирішення таких завдань:

– систематизувати теоретико-методологічні засади вивчення поняття мовної, літературної, поетичної норм у лінгвістиці;

- обґрунтувати необхідність поліпарадигмального підходу до інтерпретації природи поетичних норм німецьких ВТ;
- розробити методологічну процедуру аналізу лінгвальних та екстралінгвальних факторів становлення і розвитку поетичних норм німецьких ВТ;
- установити основні етапи становлення і розвитку поетичних норм ВТ в історії німецької мови;
- виявити загальні і специфічні риси поетичних норм ВТ у давньо-, середньо-, ранньо- та нововірхньонімецький періоди розвитку німецької мови;
- визначити мотиваційну основу формування поетичних норм ВТ німецької мови;
- виявити джерела становлення поетичних норм німецьких ВТ в давньовірхньонімецький період, окреслити жанрові і мовні особливості німецьких ВТ, описати їхній діалектний характер, охарактеризувати їхні екстралінгвальні чинники;
- представити та описати екстралінгвальні фактори, фонетичні, лексичні, граматичні, метрико-ритмічні та стилістичні засоби та їхній вплив на формування поетичних норм ВТ середньовірхньонімецького періоду;
- визначити лінгвальні та екстралінгвальні чинники формування і розвитку поетичних норм ВТ ранньовірхньонімецького періоду розвитку німецької мови;
- з'ясувати і описати лінгвальні та екстралінгвальні фактори розвитку і закріплення поетичних норм ВТ нововірхньонімецького періоду розвитку німецької мови;
- описати діалектику традицій і новаторства у становленні поетичних норм німецьких ВТ.

Об'єктом дослідження є німецькі ВТ VIII – XXI ст.

Предмет дослідження становлять механізми, прийоми та засоби становлення і розвитку поетичних норм ВТ VIII – XXI ст.

Матеріалом для дослідження слугували 325 німецьких ВТ *ста п'ятдесяти* (150) німецькомовних поетів, вилучених методом суцільної вибірки з літературних періодичних довідкових видань *Andreas Klimt Kürschners deutscher Literatur-Kalender* (KDLK, 1998, 2000, 2003, 2006-2007), *Metzler-Autoren-Lexikon: deutschsprachige Dichter und Schriftsteller vom Mittelalter bis zur Gegenwart*, 2004, поетичних антологій *Jahrbuch der Lyrik* (Поетичний альманах) / *Christoph Buchwald, München* (щорічно з 1979-2019 рр.); *антологіях* Д. Бодє (*Dietrich Bode*), Г. Браама (*H. Braam*), Е.Т. Ехтермайєра (*E. T. Echtermeier*), М. Райх-Раніцкі (*M. Reich-Ranicki*), які містять найпопулярніші німецькі ВТ серед читацької аудиторії. У мережі Інтернет представлена чимала кількість рейтингових списків (*literaturpro.de*, *poesiapp.org*), найавторитетніших видань (*Kröner Verlag*, *Insel Verlag*, *Reclam Philipp Verlag*, *koookbooks Verlag*), у яких надається перелік найпопулярніших німецьких віршованих текстів і їхніх авторів. Крім того існують літературні сайти, наприклад, "*Signaturen*", "*Autoren-Gedichte.de*", "*Gedichte.ws*", "*lyrikline.org*", "*taschenhirn.de*", "*literaturkritik.de*" ін. присвячені обговоренню німецької поезії.

Чим частіше згадуються віршовані тексти в поетичних антологіях, тим раніше вони стають каноном, вважаються класичними. Критеріями вибору ВТ до канону є висока естетична цінність поетичного твору, здатність бути актуальним для багатьох поколінь, наявність традиційних образів, тем, здатність ВТ репрезентувати характерні риси творчості поета, літературний напрям, історичну епоху, висока популярність серед читацької аудиторії.

Методи дослідження. Методологічним підґрунтям вивчення поетичних норм німецьких ВТ слугують основні положення теоретичної поетики (О. М. Веселовський, В. В. Виноградов, Г. О. Винокур, Ю. М. Лотман, О. М. Пешковський, О. О. Потебня, L. Muggau), поетики ВТ (Л. І. Белехова, Н. С. Болотнова, О. П. Воробйова, Д. О. Дацко, Ю. В. Казарін, В. А. Маслова, Б. В. Томашевський, Ю. М. Тинянов), когнітивної поетики (Л. І. Белехова, О. П. Воробйова, О. М. Кагановська, О. С. Колесник, R. W. Langacker, P. Stockwell, R. Tsur), лінгвоконцептології (Н. Д. Арутюнова, Л. І. Белехова, Н. В. Богданова, М. В. Дудорова, В. І. Карасик, С. Ш. Схаляхова, О. С. Фисенко), літературознавства (І. В. Арнольд, П. В. Білоус, Н. С. Болотнова, О. А. Галич, М. Л. Гаспаров, І. В. Козлик, К. Ф. Тарановский), загальнотеоретичних проблем лінгвістичного аналізу ВТ (Л. А. Булаховський, С. П. Бибик, С. Я. Єрмоленко, Т. А. Коць, В. М. Русанівський), лінгвістичних (Н. С. Валгіна, І. Р. Гальперін, Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько).

Розбудову концепції становлення і розвитку поетичних норм німецьких ВТ здійснено з опорою на теоретичний та практичний доробок у царині психолінгвістики (В. П. Белянін, Л. Глоба, Н. В. Зборовська), лінгводидактики (О. М. Біляєв, І. П. Лопушинський, М. І. Пентилюк), теорії психопетики (О. О. Московкіна, В. А. Піщальнікова).

Методологічні засади дослідження становлення і розвитку поетичних норм німецьких ВТ розроблені з урахуванням підходів до вивчення віршованого мовлення (О. М. Веселовський, В. В. Виноградов, Г. О. Винокур, В. М. Жирмунський, Ю. М. Лотман, О. О. Потебня) та вчення про ВТ як відображення мовленнєвої картини світу поета (Ю. М. Лотман, Я. Мукаржовський, Р. О. Якобсон) у галузі літературознавства (М. Л. Гаспаров, В. М. Жирмунський, Ю. М. Тинянов).

Мета та завдання дослідження зумовили застосування комплексної методики, що спирається на теорію лінгвопоетики (А. О. Ліпгарт, А. М. Науменко, R. Jakobson), історичної стилістики (В. В. Виноградов, Г. О. Винокур, E. Riesel) та інтегрує методи порівняльно-історичного, лінгвостилістичного, лінгвопоетичного та літературознавчого аналізу.

Суть *порівняльно-історичного методу* в нашому дослідженні полягає в розкритті еволюційних змін і закономірностей розвитку ВТ шляхом порівняння їхніх фонетичних, лексичних, синтаксичних, стилістичних, метричних систем на різних етапах їхнього формування. Порівняльно-історичний метод – це сукупність прийомів, а саме *відносної хронологізації, внутрішньої реконструкції, глотохронологічного аналізу*. Через *прийом відносної хронологізації* визначено і охарактеризовано історичні періоди розвитку німецької мови (давньо-, середньо-, ранньо-, нововірхньонімецький періоди), літературні напрями і школи (бароко,

Відродження, Просвітництво, класицизм, романтизм, реалізм, експресіонізм і т.д.), встановлено хронологічну послідовність зміни виражальних засобів формування і розвитку поетичних норм німецьких ВТ кожного періоду розвитку німецької мови. Завдяки *прийому внутрішньої реконструкції* проведено опис мовних рівнів (лексичний, граматичний, стилістичний) на основі існуючих у німецькій поезії писемних джерел, встановлено особливості німецької мови ВТ VIII – XXI ст. та виявлено нові форми, які виникли в результаті мовних контактів.

Лінгвістичний аналіз охоплює одиниці всіх рівнів мови, здійснюється з урахуванням екстралінгвальних факторів створення ВТ, об'єднується із суміжними дисциплінами (історією, культурологією, літературознавством, психологією, теорією комунікації тощо) з метою тлумачення мовних особливостей, виходить на рівень аналізу всього ВТ. *Стилістичний аналіз* ґрунтується на лінгвістичному розгляді ВТ (дослідженні його мовних засобів різних рівнів їхньої організації), але цим не обмежується. Стилістичний аналіз ВТ є комплексним, враховує екстралінгвальні фактори мовного спілкування, які виявляються у тексті. Стилістичний аналіз ВТ спрямований на дослідження стилістичних особливостей поетики письменника, усвідомлення стильових закономірностей ВТ з метою встановлення елементів традицій і новаторства в творчості митця, визначення своєрідних рис індивідуального стилю.

Лінгвопоетика вивчає естетичні властивості, яких набувають мовні одиниці у ВТ. Читаючи ВТ наше сприйняття рухається з однієї площини мовного мислення в іншу, посідаючи новий рівень. Різні елементи мови, потрапляючи в сферу словесно-художньої творчості, змінюються і виявляють об'єктивно закладені в них можливості естетичного вираження. Саме тоді слова стають предметом лінгвопоетичного аналізу, коли вони у ВТ зазнають естетичного перетворення за задумом автора. Інакше кажучи, предметом лінгвопоетики є сукупність використаних у поетичному творі виражальних засобів, за допомогою яких поет забезпечує естетичний вплив, необхідний йому для утілення ідейно-художнього задуму. Відомо, що естетичний вплив залежить не тільки від того, *про що* йде мова у ВТ, але й від того, *як про* це йде мова. Мета цього аналізу полягає у визначенні, як та чи інша одиниця мови (слово) залучається автором у процес словесно-художньої творчості, яким чином те чи інше поєднання слів призводить до створення естетичного ефекту.

У межах *літературознавчого аналізу* ВТ розглядається як витвір мистецтва в соціально-історичному і літературному контексті епохи, як відображення особливостей певної літературної школи і напряму, творчого методу, індивідуального стилю поета. Літературознавчий аналіз спрямований на визначення ВТ як факту національної культури у розмаїтті створених ним особистих і суспільних переживань.

Наукова новизна одержаних результатів визначається тим, що в дослідженні започатковано *новий* напрям лінгвістичних розвідок – *лінгвопоетологію поетичних норм німецьких ВТ*, теоретико-методологічний потенціал якої націлений на встановлення факторів становлення і розвитку поетичних норм німецьких ВТ, що відтворюють ідею динамічного розвитку національної поетики, а саме розширення

традиційних та встановлення нових асоціативно-образних зв'язків, семантизація звукової форми, актуалізація виражальних засобів на всіх мовних рівнях.

У дослідженні *уперше* розроблено поліпарадигмальний підхід до вивчення специфіки становлення поетичних норм німецьких ВТ VIII – XXI ст., що поєднує *порівняльно-історичний, системно-структурний та антропоцентричний* виміри вивчення об'єкта дослідження;

запропоновано дефініцію *поетичної норми* як історичної категорії, яка виявляється в тому, що вона змінюється разом із розвитком і зміною суспільства, пов'язана із суспільно-комунікативною та естетичною функцією мови. Поетичній нормі властивий двоїстий характер: з одного боку – вона є явищем мови, а з іншого – норма виступає як явище суспільне. Різновиди поетичної норми ми виокремлюємо за критеріями рівневої системи;

установлено, що становлення і розвиток поетичних норм німецьких ВТ як історичної категорії зумовлені динамічною природою поетичної мови як феномену, що спирається на етнокультурну традицію, має часовий простір, видозмінюється в індивідуальних системах, реагує на еволюцію суспільної свідомості, морально-естетичні цінності соціуму, а також виявляє рівень суспільного й індивідуального культурного досвіду і залежить від *літературних течій* (експресіонізм – літературно-мистецька течія авангардизму, ХХ ст.; "Буря і натиск" епохи Просвітництва; бідермаєр, 1830-1850 рр.), *напрямів* (бароко, 1600-1720; Просвітництво, 1720-1780 рр.; романтизм, 1799-1835 рр.), *мистецьких шкіл* (єнська, гайдельберзька школа романтиків, швабська школа) та *індивідуальних стилів поетів*;

сформульовано основні етапи становлення і розвитку поетичних норм німецьких ВТ в історії німецької мови, а саме: *давньоверхньонімецький період* (750-1050 рр.) – становлення поетичних норм німецьких ВТ відбувалося завдяки римським, давньогерманським традиціям, мові античних письменників і філософів, релігійно-міфологічній свідомості, язичницьким віруванням і фольклору; *середньоверхньонімецький період* (1050-1350 рр.) – формування і розвиток поетичних норм німецьких ВТ спричинено лицарською і бюргерською поезією, давньогерманськими епічними піснями, релігійною літературою латинською і німецькою мовами, французькою поетичною традицією, традицією народної творчості, культурним впливом античного світу і християнством; *ранньоверхньонімецький період* (1350-1650 рр.) – формування і розвиток поетичних норм німецьких ВТ характеризується синтезом культури і літератури античності, появою християнського гуманізму, пов'язаного з іменем Еразма Роттердамського; *нововерхньонімецький період* (з 1650-2020 рр.) – розвиток і закріплення поетичних норм німецьких ВТ відбувається завдяки поєднанню елементів традиції (збереження всіх стильових традицій ХІХ ст., запозичення релігійних мотивів у поетів-містиків; елементи конкретної поезії (ХVІІ ст.); зразкам фонетичних, звукових віршів (ХVІІ – ХVІІІ ст.); зберіганню рис традиційного віршування і новаторства (експерименти форми і змісту ВТ); розвитку цивілізації, швидкій зміні літературних напрямів, появі поліфункціональних жанрів (лірична проза, філософська лірика); виникненню нових художніх засобів (колаж, колаж і монтаж, бриколаж, підтекст, віртуальність, логіка абсурду);

визначено лінгвальні (норми слововживання, стан розвитку мовної і літературної норм, ідіолектні норми) та екстралінгвальні чинники (суспільно-політичні, економічні, культурні, науково-технічні, соціально-психологічні, релігійні) становлення і розвитку німецьких ВТ;

виявлено та *охарактеризовано* фонетичні, лексичні, граматичні, стилістичні художні засоби ВТ в різні періоди розвитку німецької мови, різниця у використанні яких і надає ВТ поетичності;

розкрито особливості становлення та розвитку поетичних норм німецьких ВТ на всіх періодах розвитку історії німецької мови, які залежать від авторів поетичних текстів, від їхньої індивідуальної мовної практики, від індивідуального стилю поета, від належності поета до певної епохи, національного регіону, стильового напрямку, культурної течії в той чи інший період розвитку національної мови;

запропоновано дефініцію ВТ як систему поетичного мовлення, що має іманентні закономірності внутрішньої ритмічної організації та структур, де особлива роль належить ритмічним акцентам, альтернансам, анакрузам, віршовим розмірам, клавзулам, римам, строфам тощо; ВТ – це ліричний або ліро-епічний твір, організований за версифікаційними законами певного літературно-історичного періоду;

з'ясовано роль реципієнта (читача, слухача) як учасника нормотворчого процесу, як особа, на яку спрямована інформативна дія. Єдність *автор – реципієнт* репрезентує монолітність процесу створення поетичних норм. За умови взаємодії та взаємонакладання цих тактик можна говорити про становлення і розвиток поетичних норм ВТ.

Новизною відзначається авторська комплексна методика дослідження еволюції поетичних норм німецьких ВТ в цілому, розроблена в руслі лінгвостилістики, лінгвопоетики та літературознавства.

Установлено, що шляхами формування поетичних норм німецьких ВТ VIII – XXI ст. є *новаторство* і *традиції*. Новаторство як пошук нових шляхів у розвитку поезії викликає значні зміни в літературних традиціях, відмову від старих традицій і створення нових, яка під силу тільки поетам, які глибоко відчують віяння часу, задалегідь прогнозують хід розвитку подальшої історії. Традиція становить творчу переробку попереднього художнього досвіду, його збагачення та розвиток; з культури минулого кожна епоха вибирає те, що є цінним і актуально саме для неї. Поети збагачують традиції, відображають нові явища дійсності, піднімають актуальні проблеми, відкривають нові типи героїв, поширюють арсенал художніх прийомів.

Зміст дисертації сформульовано в таких **положеннях, що виносяться на захист**:

1. Мовну норму ми розглядаємо як сукупність загальноприйнятих правил реалізації мовної системи, які необхідні для розвитку суспільства (суспільна категорія), освіти (категорія культури мови), культурних традицій і взаємодії між індивідами різних національних спільнот (історична категорія). Визнаючи поняття "літературна норма", враховуємо системно-мовний та оцінно-функціональний аспекти.

2. Диференціація мови художньої літератури і літературної мови виявляється в розрізненні їхніх функцій. Регулятивна функція літературної норми спостерігається у всіх функціональних стилях, особливо в стилі художньої літератури. Естетичність мови найповніше виявляється у ВТ, основною функцією якої є естетичний вплив на реципієнта. Тут вона досягається зоровою і слуховою образністю, емотивністю, експресивністю лексики, вишуканістю мовних засобів. Найвища норма мови ВТ – це її естетична мотивованість, оскільки форма повідомлення є системою мовних засобів для вираження образного змісту.

3. Літературна норма і поетична норма є співвідносними, але не тотожними явищами, хоча вони перебувають у постійній взаємодії. Критерії їх розподілу можуть збігатися (при рівневому підході) або ж різнитися (виділення індивідуально-авторського рівня). Для літературної мови характерна тенденція до максимальної кодифікованості норми. Сфера поетичної мови більш суб'єктивна, в ній реалізується індивідуально-авторське, простежується мовна свідомість поета як прихильника певної естетичної парадигми, носія певних мовних традицій, соціально-культурних факторів.

4. Урахування співвідношень "*норма літературної мови*", "*поетична норма*" та "*індивідуальний художній стиль*" визначають місце мови художньої літератури у функціонально-стилістичній структурі літературної і національної мов. Кожна історична епоха, кожен літературний напрям мають свої норми організації ВТ. Мовотворчість того чи іншого відомого поета є найбільш досконалим вираженням норм загальнонародної мови відповідної епохи. Цим пояснюється вплив мови художньої літератури на розвиток літературної мови, на становлення й закріплення її норм, а отже, і на поетичну норму. Мова поетів орієнтується на літературні норми, однак містить багато нового.

5. Індивідуальна мовна практика письменників як критерій літературної норми є складовою частиною значення ВТ для розвитку літературної мови. Кращі ВТ формулюють "вимоги" до літературної мови. Спираючись на художній стиль М. Клаудіуса, Ф. Гельдерліна, Й. фон Айхендорфа, Й. В. Гете, Г. Гейне, Ф. Шиллера, Р. М. Рільке німецька мова поступово йшла шляхом формування своїх орфоепічних, лексичних, граматичних, словотворчих норм. Автори по-новаторському вводять у ВТ оказіональні утворення, поетизми, нетипові граматичні форми тощо. Ці новації ставали ознакою тогочасної національної мови, привертали увагу реципієнтів і сприяли становленню нової норми. Не всі запроваджені авторами новації входять в систему мови, закріплюються у ній як поетична норма. Багато з них, виходячи за рамки літературної норми, залишаються ознакою індивідуального стилю автора або часовою ознакою поетичної мови певного періоду розвитку мови.

6. Становлення і розвиток поетичних норм ВТ залежать від рівня культурного досвіду і свідомості автора та реципієнта, який може сприймати або не сприймати естетичну цінність тих чи тих явищ, образів, стилістичних засобів.

7. Поняття ВТ поєднує достатньо широке коло літературних творів: пісні, епічні поеми, віршовані поеми, замовляння, віршовані романи, епічні пісні, байки, балади, сонети, оди тощо. Властива віршованому мовленню емоційна піднесеність позначається на інтонаційній самостійності окремих фразових відтінків, підвищує функцію пауз, посилює милозвучність, увиразнює естетичну цінність ВТ.

ВТ – ліричний або лірично-епічний твір, організований за версифікаційними законами певного літературно-історичного періоду. ВТ має декілька значень: художнє мовлення, що поділяється на ритмічно-сумірні відрізки; поезія у вузькому розумінні зокрема розуміється як властивість віршування тої чи іншої традиції ("античний вірш", "вірш Г. Гейне"); рядок ВТ створюється за певним ритмічним зразком.

8. Процеси становлення поетичних норм німецьких ВТ VIII – XXI ст. трактуємо як істотний складник загального історичного, літературного та культурного розвитку Німеччини. Поетична мова формується завдяки надбанню мовних і культурних цінностей країни, зокрема соціальних, психологічних і естетичних факторів. Джерелом виникнення поетичних норм ВТ *давньоверхньонімецького періоду* стали мова усної поезії, мова права і обрядів. Жанрами усної поезії були героїчні, застольні та величальні пісні. З введенням писемної фіксації (770 р.) починається *нормування мови*, розвиваються місцеві традиції письма. У давньоверхньонімецький період німецька мова існувала у формі територіальних діалектів. Традиційним у цей період вважається алітераційний вірш, релігійно-міфологічна свідомість населення, язичництво, вплив фольклору. Новими тенденціями цього періоду стали відмова від алітераційного вірша, введення рими, поєднання римських образів і надбань з язичницькими. Оскільки в цей період існували клерикальні (церковні) поетичні пам'ятки, то їхніми реципієнтами зазвичай було духовенство, грамотністю володіли в основному клірики і світські особи.

9. Новітньою ознакою культурно-історичного розвитку *середньоверхньонімецького періоду* є розвиток *долицарської, лицарської, сатиричної і дидактичної поезії*. Розвиток лицарської поезії сприяв удосконаленню поетичної форми, запровадженню точної рими та чергуванню наголошених і ненаголошених складів. Німецька мова у середньоверхньонімецький період існувала у формі територіальних діалектів. У поезії використовуються наддіалектні форми. Від давньоверхньонімецького періоду цей період наслідував одночасне вживання алітераційного вірша і рими; дотримання традиції, що має за основу християнські цінності; панування поезії благочестя (манера оповіді, героїчний епос). До джерел формування поетичних норм ВТ середньоверхньонімецького періоду зараховують появу: жанрів світської літератури (мінезанг, лицарський віршований роман, шпільманський епос); бюргерської поезії (віршовані повчання, шванки, дидактичні байки побутового та релігійного змісту), що базується на народній дидактиці та фольклорних уявленнях. Особливостями міської літератури є увага до повсякденного життя людини, дидактичний і сатиричний пафос. Шпрук – найулюбленіша форма німецької середньовічної політичної та повчальної сатиричної поезії. Характерними рисами цього періоду стали образність, метафоричність, поетичність, абстрактність. Система художніх засобів характеризується урочистим, поетичним стилем, уникненням простонародних слів, вживанням епітетів. Реципієнтами ВТ долицарської епохи вважаються світські і духовні феодала, великі феодала (графи, князі, духовенство, лицарство і залежні від землевласника селяни (серви)). Лицарська література відображала інтереси і погляди привілейованого стану – лицарства (військової знаті). Реципієнтами сатиричної і дидактичної літератури були лицарі, священники, купці.

10. Формою існування німецької мови у *ранньоверхньонімецький* період були регіональні літературні мови, *наддіалектне новоутворення* (міське койне). Утвердження норм німецької мови підтверджується перекладом Біблії на німецьку мову Мартіном Лютером. Книгодрукування сприяло здійсненню нормалізації мови, особливо в сфері орфографії. Зі зростанням міст і ремесла виникає бюргерська література, а на протигагу лицарському мінезангу з'являється поезія ремісників – мейстерзингерів, яка характеризується поверненням до народних традицій. Реципієнтами бюргерської літератури були городяни (бюргери): ремісники, купці, власники землі. Пріоритетним була духовність, мелодійність, простота тону поезії та дотримання суворих вимог щодо структури поетичних творів (табулатури), естетично усвідомлене повернення до традицій античного мистецтва.

11. Поетична мова таких геніїв як Ф. Г. Клопшток, Ф. Шиллер, Й. В. Гете та ін. стала основою для створення і реалізації поетичних норм німецьких ВТ XVIII ст. Саме поетична мова їхніх ВТ закріпила і збагатила німецьку національну мову. Формування поетичних норм німецьких ВТ в епоху романтизму визначається наявністю трьох етапів його розвитку: визначення положень і принципів романтичної естетики, літературної теорії романтизму, встановлення нової народнописенної тенденції та поява лірики з елементами романтичної іронії.

12. Особливостями формування поетичних норм ВТ кінця XIX – початку XX ст. є симбіоз різних напрямів, невиданий розвиток культури, філософії і соціології, відмова від поетичної естетики XIX ст., зміна поетичних форм та стилістичних фігур, перевага форми над змістом. Екстралінгвальними факторами розвитку поетичних норм німецьких ВТ цього періоду стали панування інтересів буржуазії, колоніалізм і імперіалістична політика Німеччини, наявність тривіальної літератури, домінування нових ідей і напрямів (натуралізм, імпресіонізм, символізм, югендстиль, неоромантизм), виникнення філософського напрямку "філософія життя", вплив психоаналізу й екзистенціалізму. ВТ Г. Шторма, Г. Фонтане, А. Хольца, Р. Демеля, Д. фон Лілієнкрона, С. Георге, Г. фон Гофмансталя, Р. М. Рільке, Г. Тракля, Г. Бенна, Б. Брехта, Р. М. Герхардта, П. Целана стали джерелами розвитку поетичних норм німецьких ВТ. Їхні індивідуально-авторські оказіоналізми, поетичні неологізми, метафори тощо привертати увагу реципієнтів і сприяли розвитку поетичних норм німецьких ВТ.

13. Поезія кінця XX – початку XXI ст. багата на стилі та жанри, володіє передовими техніками та комп'ютерними технологіями, представлена різноманітними стильовими течіями та поетичними школами. Джерелами розвитку поетичних норм німецьких ВТ цього періоду стали перегляд традицій, переписування канону, децентрація літературного процесу. Німецькі ВТ – оригінальні і незвичні: вони поєднують вірш і танок (М. Хефтер), концентрацію живого, баченого, досвідченого (М. Гьорітц), казкові мотиви, археологічні сліди, спогад, фантазію (Б. Крайпе), вірш і шум, електронну музику, спів (М. Оравін). Помітною рисою ВТ цього періоду є чергування вільних рим з строго римованими (Д. Хакк). Відсутність знаків пунктуації поєднується з вибірковою або повною відсутністю великих літер. Вільні ритми є єдиною ознакою ВТ цього періоду.

14. Формою існування німецької мови у *нововерхньонімецький період* стали регіональні мови, тільки на початку XIX ст. формується *єдина німецька літературна мова*. Це період формування *німецької національної мови*. Традиційні мотиви втілюються у формі ілюзій, перекладу, адаптації, наслідування, стилізації, колажу, епігонства, монтажу тощо. Вагомим у розвитку поетичної літератури стали стильові традиції: класицистичному стилю притаманна нормативність, стилю бароко – вишуканість, романтизму – яскравість, імпресіонізму – фрагментарність, експресіонізму – контрастність. Взаємозв'язок традиції і новаторства виявляється у розвитку літературних напрямів і стилів. У кожному новому напрямі заперечується попередній і використовуються елементи більш раннього. Так, мистецтво класицизму звернулося до античного, бароко – до середньовічного спіритуалізму, сентименталізм – до літератури середніх віків, реалізм – до поезики романтизму, модерністи – до умовності середньовічного мистецтва.

Практичне значення одержаних результатів визначається тим, що вони поглиблюють теоретичні надбання поезики, літературознавства, лінгвопоетики та лінгвостилістики аналізу німецьких ВТ. Запропоновані в роботі практичні завдання відкривають нові ракурси дослідження фонетичних, лексичних, граматичних, стилістичних та метричних засобів у німецьких ВТ. Практичне значення дисертації вбачається також у можливості використання її положень та висновків у курсах стилістики німецької мови (розділи "Словесно-художній стиль", "Стилістичний синтаксис", "Лексичний склад в аспекті стилістики", "Мовно-стилістичні якості тексту"), інтерпретації тексту, курсах за вибором з лінгвопоетики, під час написання наукових праць, присвячених вивченню віршованих текстів. Результати дослідження використовуються в науково-дослідній роботі студентів факультету германської філології Київського національного лінгвістичного університету, що виконується під керівництвом автора дисертації. Елементи методики аналізу німецькомовного ВТ вже застосовуються на семінарах з інтерпретації тексту на старших курсах бакалавріату факультету германської філології КНЛУ.

Апробація результатів дослідження. Основні положення й результати дисертації висвітлювалися на *трьох всеукраїнських наукових конференціях*: VI Всеукраїнська науково-практична конференція "Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії" (м. Рівне, 8 грудня 2016 р.), Всеукраїнська науково-практична конференція "Філологія: сучасний погляд на вивчення актуальних проблем" (м. Запоріжжя, 17–18 лютого 2017 р.), V Наукова конференція "Фундаментальні та прикладні дослідження у сучасній науці" (м. Харків, 2017 р.) та *вісімнадцяти міжнародних наукових і науково-практичних конференціях*: Міжнародна науково-практична конференція "Сучасні наукові дослідження представників філологічних наук та їхній вплив на розвиток мови і літератури" (м. Львів, 10–11 квітня 2015 р.), Міжнародна науково-практична конференція "Україна і світ: діалог мов та культур" (м. Київ, 01–03 квітня 2015 р., 30 березня – 1 квітня 2016 р., 29–31 березня 2017 р., 11–13 квітня 2018 р.), Міжнародна науково-практична конференція "Сучасні тенденції та фактори розвитку" (м. Одеса, 29–30 січня 2016 р.), Міжнародна науково-практична конференція "Сучасний вимір філологічних наук" (м. Львів, 15–16 липня 2016 р.), Міжнародна науково-практична конференція "Актуальні питання філологічних

наук: наукові дискусії" (м. Одеса, 23–24 вересня 2016 р.), Міжнародна науково-практична конференція "Мова, література і культура: актуальні питання взаємодії" (м. Львів, 14–15 жовтня 2016 р.), Міжнародна науково-практична конференція "Науковий потенціал та перспективи розвитку філологічних наук" (м. Київ, 8–9 грудня 2017 р.), Міжнародна науково-практична конференція "Актуальні проблеми філологічної науки: сучасні наукові дискусії" (м. Одеса, 23–24 березня 2018 р.), Міжнародна науково-практична конференція "Ad orbem per linguas. До світу через мови" (м. Київ, 20–22 березня 2019 р., 17–18 червня 2020 р.), II Международная научно-практическая конференция "Science, society, education: Topical Issues and Development Prospects" (м. Харків, 20–21 январа 2020 р.), Conference Proceedings of International Research and Practice Conference "Contemporary Issues in Philological Sciences: Experience of Scholars and Educationalists of Poland and Ukraine" (Польща, м. Lublin, 28–29 квітня, 2017 р.), Proceedings of the International Scientific Conference "Topical problems of modern science" (Польща, м. Варшава, 2017 р.), V International Conference "European Academy of Science" (Німеччина, м. Бонн, 20–28 лютого 2019 р.), International Scientific and Practical Conference "Research of different directions of development of philological sciences in Ukraine and EU" (Румунія, м. Бая-Маре, 20–21 вересня 2019 р.).

Публікації. Основні результати дослідження викладено в *сорока одній публікації*, серед яких: *одна* монографія "Еволюція поетичних норм німецьких віршованих текстів давньо-та середньовісньонімецького періодів", обсягом 17,11 др. арк.; *десять статей* у наукових фахових виданнях України; *чотири статті* у науковому виданні, що включено до категорії "Б" Переліку наукових фахових видань України; *п'ять статей* у наукових періодичних виданнях інших держав та тезах доповідей *двадцяти одної* наукової конференції.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна праця складається з анотацій українською та англійською мовою, переліку умовних скорочень, вступу, шести розділів, висновків, списку використаних джерел (638 позицій, 172 з яких іноземною мовою), джерел довідкової літератури (30 найменувань), джерел ілюстративного матеріалу (75 позицій) та додатків (Таблиці з списком ВТ і авторів давньовісньонімецького періоду (770-1050 pp.), середньовісньонімецького періоду (1050-1350 pp.) XII – XIV ст., нововісньонімецького періоду (XVII – XVIII століття), нововісньонімецького періоду (початок XX – кінець XXI століття); складників поетичної норми німецьких ВТ). Робота містить 5 таблиць, один рисунок. Загальний обсяг роботи – 463 сторінки, обсяг основного тексту – 360 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, сформульовано мету, визначено його завдання, об'єкт і предмет, розкрито наукову новизну і практичне значення одержаних результатів, сформульовано положення, які винесено на захист, схарактеризовано методи дослідження, представлено матеріал дослідження, указано форми апробації та обсяг і структуру роботи.

У першому розділі "Теоретичні засади дослідження мовної та поетичної норм віршованих текстів у сучасній і зарубіжній лінгвістиці" простежено ступінь розробки проблеми в сучасній лінгвістиці, зокрема проаналізовано ті праці й студії, у яких вивчалася природа мовної, літературної та поетичної норм ВТ, розкрито специфіку становлення та розвитку поетичних норм ВТ у форматі трьох наукових парадигм: порівняльно-історичній, системно-структурній та антропоцентричній.

Поняття "мовна норма" зумовлено його конкретно-історичною природою: мовна норма – ознака розвиненої літературної мови, вияв колективної мовної свідомості, сформованої на певному історичному зрізі функціонування національної мови. З одного боку, норма спирається на рівневу систему (структурні ознаки) національної мови й детермінована цією системою, а з іншого, регулюється узусом, колективною мовною практикою, тобто природу мовної норми визначають лінгвальні та екстралінгвальні фактори (С. Я. Єрмоленко).

У німецькій мові *мовну норму* (*Sprachnorm*) вивчали D. Busse, E. Felder, H. Glück, R. Keller, H. Weinrich та ін. Німецькі дослідники Д. Неріус, В. Хартунг досягли істотних результатів у розробці питання про принципи диференціації норм, указуючи, зокрема, на необхідність виділення мовних, або системних, норм (*Sprachnormen, Sprachsystemnormen*) і комунікативних норм, або норм застосування мови (*kommunikative Normen, Sprachverwendungsnormen*) (D. Neriuss, W. Hartung). **Німецька мовна норма** розуміється нами як складна історично створена система з писемною і усною формами спілкування. Ця мовна норма загальна для Німеччини, Швейцарії, Австрії та Ліхтенштейну, на території яких німецька мова є державною.

Термін "мовна норма" вживають у широкому і вузькому значеннях. У *широкому* розумінні – це сукупність стійких, традиційних реалізацій системи національної мови загалом або будь-якого її різновиду, що отримали "стихійне" соціальне схвалення (Л. П. Крисін). У *вузькому* розумінні норма – це результат цілеспрямованої кодифікації мови (Л. П. Щурів).

Термін "літературна норма" у сучасній науковій літературі позначає сукупність: а) свідомо встановлених у мовному товаристві правил створення і використання мовних одиниць; б) найбільш придатних для застосування, відібраних суспільством зразкових засобів мови, їхніх реалізацій, які визнаються правильними та є обов'язковими для носіїв літературної мови; в) зразкових реалізацій мовної системи і правил утворення та використання мовних одиниць (О. В. Загоровська).

Літературна норма як результат не лише традицій, але й кодифікацій є сукупністю правил, що сприяють єдності та стабільності літературної мови. Норма консервативна і спрямована на збереження мовних засобів і правил їхнього використання, які накопичуються в суспільстві попередніми поколіннями. Єдність і загальнообов'язковість норми виявляються в тому, що представники різних соціальних прошарків і груп суспільства зобов'язані дотримуватися традиційних способів мовного вираження, а також тих правил, які містяться в граматиках і словниках. Відхилення від мовної традиції, від словникових та граматичних правил і рекомендацій вважається порушенням норми та зазвичай оцінюється негативно носіями цієї літературної мови.

Розрізнення зовнішніх і внутрішніх *критеріїв літературної норми* ґрунтується на врахуванні *екстралінгвальних* та *лінгвальних чинників* формування літературного стандарту. До зовнішніх (соціально-культурних) критеріїв належать культурно-історичний (традиції в писемних стилях), статистичний (поширеність в узусі), суб'єктивно смаковий (мовна мода), естетичний (мовно-естетичні знаки культури). Внутрішні (системні) критерії передбачають відповідність системі національної мови. У функціонуванні літературного стандарту помітна різниця між виявом рівневих норм: фонетичних, лексичних, граматичних і стилістичних (С. Я. Єрмоленко).

У мовленні кожного носія мови функціонують як *імпліцитна норма* соціальної групи, до якої він належить, так і *експліцитна норма* певної мови. Експліцитна норма також неоднорідна. Відмінності між її кодифікованою і некодифікованою частиною є результатом еволюції норми, її постійного розвитку і поновлення. Розглядаючи кодифікацію як один із етапів становлення норми, у синхронії доцільно тлумачити некодифіковану частину експліцитної норми як передостанній етап цього процесу, а кодифіковану частину – як її кінцевий результат. Кодифікований складник експліцитної норми називають терміном *прескриптивна норма*, а некодифіковану частину – *дескриптивна норма*.

Дескриптивну норму розуміють як таку, що "відображає реально вживані в мові лексеми, словоформи, мовні конструкції" (Г. Бардукова). Вони не завжди відповідають установленим зразкам, адже на них позначаються і стилістичний потенціал, і екстралінгвальні чинники, і постійні внутрішньосистемні пошуки (Т. А. Коць). Тобто, дескриптивна норма репрезентує різні можливості певної системи мови, що приймаються і здійснюються мовним соціумом навколишнього світу.

Характерними ознаками дескриптивної норми є детермінованість норми, що обумовлена лише системою мови і її внутрішніми закономірностями; розвиток у процесі зміни й одночасно зі зміною у системі мови; неможливість дійсних, здійснених і тих, які здійснюються перспектив мовної системи, що і визначають варіантність (Л. В. Струганець). У німецькій мові рамкова конструкція вважається стійкою та незмінною частиною системи побудови синтаксичних одиниць і найбільш суттєвим елементом німецького синтаксису, особливістю якого є фіксований порядок слів (Ch. Dürscheid, H. W. Eroms, J. E. Schmidt) та ін. Ця синтаксична конструкція становить частину прескриптивної норми (*Soll-Norm*) німецької мови, відзначається високим ступенем репрезентативності в текстах різних стилів і виконує в реченні структурно-синтаксичну та комунікативно-прагматичну функції (О. О. Туришева).

У німецькій мові прескриптивна (*präskriptive*) та дескриптивна (*deskriptive*) норми називаються правилами (*Regeln*). *Прескриптивні правила* мають справу з нормою. Поняття норми є зрозумілішим, коли воно стосується варіанта. Норми створюються там, де для досягнення певного наміру пропонується більше ніж один варіант. Норми передбачають варіант, прескриптивне правило конкретно виражає норму (P. Gallmann). І. Демль розрізняє *норму мети* (*Zielnorm*) і *норму вживання* (*Gebrauchsnorm*). Про норму мети йдеться, коли висувається обов'язкова вимога (*Sollensforderung*), у випадку її відсутності – про норму вживання (I. Deml).

Одним із перших до обґрунтування категорійного статусу поетичної норми та її відокремлення від літературної норми звернувся Р. О. Будагов. Вчений наголошував, що нетотожність цих понять не означає їхнього взаємозаперечення, а навпаки, передбачає обов'язкову взаємодію: "На тлі багатой і різноманітної художньої літератури, представленій видатними письменниками, літературна мова стає багатшою, виразнішою, різноманітнішою. У цьому сенсі між літературною мовою та мовою художньої літератури існує постійна і неперервна взаємодія" (Р. О. Будагов, 1967, с. 21).

Основна комунікативна функція художнього мовлення полягає в естетичному впливі на реципієнта та дотримання літературної норми. Тобто, найвища норма мови художньої літератури – це її *естетична мотивованість*, оскільки при вживанні мови в естетичній функції форма повідомлення виступає не тільки як знак того чи іншого змісту, але й сама виявляється значущою, є системою мовних засобів для вираження образного змісту, ідейно-художнього задуму, зокрема, стає естетично мотивованою.

Поетичний стиль має свої норми, що змінюються, модифікуються залежно від літературних традицій, течій, напрямів, художніх шкіл та індивідуального стилю (С. Я. Єрмоленко). Мовно-виражальні прийоми, засоби змалювання, наприклад, портрета, пейзажу в поетичних творах Каспар Давида Фрідріха, що передає поезію національного німецького пейзажу, пронизаного меланхолійним настроєм самого художника, відрізняються від портретної характеристики персонажа чи описів природи у віршованих текстах Ріхарда Демеля, Стефана Георге (тобто існує мовно-художня образність, типова для певної доби).

Поетична норма визначається на тлі загальної мовної норми як реалізація образного, переносного значення слова, що фіксує Словник української мови. Поняття "художня норма" слід розглядати з урахуванням екстралінгвальних і лінгвальних чинників, із опертям на стильові та ідіолектні норми (С. Я. Єрмоленко).

Зовнішні і внутрішні критерії поетичної норми ґрунтуються на врахуванні як лінгвальних, так і екстралінгвальних факторів. До екстралінгвальних чинників належать культурно-історичний фактор, мовні традиції, поширеність (статистичний фактор), фактор загальноновизнаних зразків (естетичний фактор). Сучасна поетична норма має гетерогенний характер. Становлення і функціонування поетичних норм пов'язані з принципами консерватизму (явище пуризму), ліберального становлення до норми, а також з явищами неоднозначного ставлення до поетичної норми.

Поетична мова має тенденцію до індивідуалізації та естетизації в авторських ідіостілях на відміну від літературної мови, що виявляє тенденцію до стандартизації. ВТ і мовлення персонажів передбачають відхилення від норми, створення індивідуального стилю і виразного тексту. Для поетичного мовлення характерно використання всіх мовних засобів (елементи просторіччя, жаргонів, територіальних діалектів). Мова поезії тісно пов'язана із системою образів ВТ, у ній широко використовуються стилістичні засоби (епітети, метафори, порівняння та ін.). Окремі засоби поетичної мови набувають особливої функції: антоніми, синоніми використовуються для яскравішого опису героїв, їхніх характерів, звичок, манер тощо. У мові поезії правильним є все, що слугує для точної передачі думки поета. У цьому полягає головна відмінність мови поетичної літератури від літературної мови.

Віршована мова є різновидом художньої мови та має свої особливості, зокрема підвищену емоційність, ритмічність, лаконічність, своєрідну інтонацію, наявність рим, фоніки, насиченість тропами та риторичними фігурами. Тропи, символи, алегорії, неологізми – головні доміанти авторського стилю і стилю літературного напрямку або течії. Але мова художнього твору – це загалом окремий світ, форма існування національної мови, яка має власну своєрідність на всіх рівнях (М. В. Моклиця). Усі ці елементи виступають не розокремлено, а сукупно, у різних поєднаннях, що й визначає стильові особливості ВТ.

У функціонуванні як літературної, так і поетичної норм важливим є вияв рівневих норм: *фонетичних, лексичних, граматичних і стилістичних*, тобто на кожному мовно-структурному рівні поетичну норму репрезентують конкретні мовні засоби, але різниця у їхньому вживанні і надає ВТ поетичності. Розрізняють період становлення поетичної норми та її функціонування впродовж певних історичних періодів розвитку літературної мови.

Другий розділ "**Методологічне підґрунтя для вивчення поетичних норм німецьких віршованих текстів VIII – XXI століть**" присвячено окресленню методологічних засад дослідження поетичних норм німецьких ВТ в аспекті сучасних літературознавства, лінгвостилістики та лінгвопоетики. Тут запропоновано комплексну методику та методичну процедуру дослідження становлення і розвитку поетичних норм німецьких ВТ VIII – XXI століть.

У розділі запропоновано підходи до вивчення художнього мовлення ВТ, що пов'язані з дослідженням виражальних засобів і художнього змісту, направлених на розкриття авторського задуму. Метою **формалістичного і структуралістичного підходів** є дослідження форми та змісту ВТ. Представники першого підходу розуміли зміст як форму і шукали змістовності форми (Р. Барт, В. М. Жирмунський, Б. В. Томашевський).

Роботи, у яких відображено вивчення формальної організації художнього мовлення, створили **системно-структурний напрям** у дослідженні поетичної мови ВТ (Ю. М. Лотман, О. Г. Ревзіна, О. І. Северська, Р. Якобсон) та ін. Складовими системно-структурної організації поетичної мови є: фоніка або милозвучність, поетична лексика і поетичний синтаксис.

Паралельно до згаданого вище напрямку у вивченні художнього мовлення формується інший підхід, пов'язаний з дослідженням семантичних особливостей слововживання. Слово, потрапляючи у своєрідні контекстуальні умови, починає виявляти "невластиві його загальній природі химерні художньо-естетичні образні грані" (В. В. Виноградов). Семантичні нюанси слова, його роль у створенні словесного образу стає предметом вивчення в роботах (Л. І. Белехової, О. Б. Борисової, В. Г. Глушкова, Т. Ю. Горчак, І. А. Солодилової, В. К. Харченка) та ін.

Лінгвопоетичний напрям до аналізу ВТ (В. В. Виноградов, Г. О. Винокур, С. Я. Єрмоленко) дає змогу з'ясувати, як мовна одиниця включається автором у процес словесно-художньої творчості, забезпечує створення естетичного ефекту, структурно-семантичної цілісності тексту. Естетичний вплив залежить не тільки від того, про що йдеться у ВТ, але й від того, яким чином про це йдеться.

Одним із найпріоритетніших підходів вивчення ВТ є *антропоцентричний підхід*, що зумовлює необхідність всебічного аналізу людського чинника. Характерною особливістю цього підходу є мовна особистість як рівноправний об'єкт дослідження та її роль у комунікативній сфері вираження ВТ. Антропоцентричний підхід пропонує інтерпретацію ВТ з урахуванням позицій автора ВТ і його реципієнта, а також впливу ВТ на реципієнта. Зважаючи на це, до антропоцентричного підходу зараховують психолінгвістичне, прагматичне і комунікативне дослідження аналізу ВТ.

Підґрунтям *літературознавчого аналізу* слугує розгляд ВТ як витвору мистецтва в соціально-історичному і літературному контексті епохи, як відображення особливостей певної літературної школи і напряму, творчого методу, індивідуального стилю поета (І. В. Арнольд, П. В. Білоус, Н. С. Болотнова, О. Б. Борисова) .

Порівняльно-історичний метод призначається для розкриття еволюційних змін і закономірностей розвитку поетичних норм ВТ шляхом порівняння їхніх фонетичних, лексичних, синтаксичних, стилістичних, метричних систем на різних етапах їхнього формування; визначення і характеристики історичних періодів розвитку німецької мови (давньо-, середньо-, ранньо-, нововірхньонімецький), літературних напрямів і шкіл; встановлення хронологічної послідовності зміни виражальних засобів формування і розвитку поетичних норм німецьких ВТ.

Підґрунтям *лінгвостилістичного аналізу* є теорія, що методи і методологія лінгвостилістичних досліджень ґрунтуються на глибинних зв'язках стилістики з поетикою, історією літературної мови, історією культури (С. Я. Єрмоленко). Дослідження здійснювалося в декількох напрямках: власне функціонально-стильові студії (художній стиль, жанри), дослідження мовностилістичних ресурсів мови (фонетичні, лексичні, граматичні, стилістичні), стилістика індивідуального мовлення.

Підґрунтям *лінгвопоетологічного аналізу* є дослідження мови поезії з позицій її поетичності, належності до особливого функціонального типу мовлення та поєднує літературознавчий (поетика) і лінгвістичний (лінгвістика) аналіз. Лінгвопоетика визначається як мовний аспект літературної теорії, вона вивчає естетичну функцію мови, досліджує текст як витвір словесного мистецтва, дозволяючи, на відміну від лінгвостилістики, виявити художню сутність тексту, а не лише описати його стилістичні особливості (О. Ю. Дубенко).

Комплексна методика дослідження становлення і розвитку поетичних норм німецьких ВТ VIII – XXI ст. охоплює такі етапи:

1) визначення основних періодів становлення і розвитку поетичних норм німецьких ВТ VIII – XXI ст. Спираючись на теоретичні джерела розвитку історії німецької мови та літератури (А. Бах, В. М. Жирмунський, В. В. Левицький, V. Lewitzkij, H.-D. Pohl, O. Moskalskaja, P. Polenz), визначено чотири історичні періоди, які виявилися значущими для становлення і розвитку німецьких ВТ VIII – XXI ст., а саме: *давньоверхньонімецький період* (750-1050 pp.); *середньоверхньонімецький період* (1050-1350 pp.); *ранньоверхньонімецький період* (1350-1650 pp.); *нововерхньонімецький період* (1650-2020 pp.).

2) установлення закономірностей розвитку німецької поезії VIII – XXI ст., схарактеризовано основні літературні епохи (*Середньовіччя*, 500-1000 рр.; *Ренесанс*, 1350-1600 рр.; *Бароко*, 1600-1720 рр.; *Просвітництво*, 1720-1785 рр.; *Буря і натиск*, 1767-1785 рр.; *Класика*, 1786-1832 рр.; *Романтика*, 1798-1813 рр.; *Бідермайєр і Передберезневий період*, 1815-1848 рр.; *Реалізм*, 1850-1890 рр.; *Натуралізм*, 1880-1900 рр.; *Експресіонізм*, 1905-1925 рр.; *Модерн*, XX ст.), характерні для відповідного періоду, які вплинули на поетичне світобачення німецьких поетів; визначення матеріалу дисертаційного дослідження, а саме німецьких ВТ, створених у період з VIII – XXI ст., певних жанрів – ліричні вірші, пісні, елегії, епіграми, сонети, поеми, байки, міфи, альби (куртуазна лірика), балади, гімни, оди, пастурель, сірвенти (поезія трубадурів), фігурні вірші тощо. Для аналізу було вибрано 325 німецьких ВТ 150 відомих німецьких поетів та укладено картотеку німецьких ВТ на діахронних зрізах: давньо-, середньо-, ранньо-, нововірхньонімецький періоди розвитку німецької мови за допомогою методу суцільної вибірки. Вибірка ВТ базувалася на рейтингових списках німецьких поетичних антологій Д. Боде, Г. Браама, Е. Т. Ехтермайєра, які містять найпопулярніші ВТ серед читацької аудиторії. У мережі Інтернет представлена чимала кількість рейтингових списків, найавторитетніших видань, у яких надається перелік найпопулярніших німецьких ВТ і їхніх авторів. Крім того існують літературні сайти, наприклад, "*Signaturen*", "*Autoren-Gedichte.de*", "*Gedichte.ws*", "*lyrikline.org*", "*LiteratPro*" та ін. присвячені обговоренню та аналізу німецької поезії.

3) опрацювання еволюційних змін фоностилістичних, лексико-стилістичних, синтаксично-стилістичних, метро-ритмічних характеристик німецьких ВТ VIII – XXI ст. У такий спосіб було застосовано "філологічний аналіз допомагає зрозуміти взаємозв'язок ідеї і слова через образ, він допомагає зрозуміти, як у фонетиці, окремих словах, метафорах, порівняннях, особливостях синтаксису і інших мовних засобах і стилістичних фігурах виявляється світогляд письменника, його ідеї, оцінки, емоції тощо" (В. А. Маслова, 2019, с. 9).

У третьому розділі "**Становлення поетичних норм німецьких віршованих текстів давньовірхньонімецького періоду (750-1050 рр.)**" визначено й обґрунтовано лінгвальні та екстралінгвальні чинники становлення поетичних норм німецьких ВТ. Охарактеризовано жанрові особливості, діалектний характер мови та поетичний синтаксис ВТ цього періоду. З'ясовано традиційні і новітні тенденції розвитку поетичних норм німецьких ВТ та означено коло їхніх реципієнтів.

Встановлено, що нормування німецької мови починається з уведенням писемної фіксації німецької мови (770 р.) і її розвиток пов'язаний з культурною політикою Карла Великого (768-814 рр.). Давньовірхньонімецька мова – це група територіальних, близько споріднених діалектів. Розвиваються місцеві традиції письма, формуються норми письма у кожній окремій школі при монастирі. Близько 1000 року Ноткер із Санкт-Галлена сформував фонетико-фонологічний принцип письма "Пиши, як говориш", який є чинним і донині. Опорою для письма є вимова. Відомими є Ноткеріві закони початку і кінця слова (*Nothkers Anlautgesetz / Auslautgesetz*).

Екстралінгвальними факторами становлення поетичних норм німецьких ВТ цього періоду вважають прийняття християнства, події Великого переселення

народів, релігійні, політичні і філософські напрями. Розвиток писемності, естетичних напрямів і літературних жанрів вплинули на функціонування і форми диференціації німецьких ВТ. У цей період з'являються передумови для розвитку німецької літературної мови, але роздробленість германських земель не дозволяла створити єдину літературну мову, внаслідок цього німецька мова продовжувала функціонувати у різних варіантах.

Традиції давньоверхньонімецького періоду визначаються германським алітераційним віршем, релігійно-міфологічною свідомістю, язичницькими віруваннями, значним впливом фольклору. Новаторськими тенденціями давньоверхньонімецького періоду стали віршований переклад "Євангелія Отфріда", який уперше відійшов від алітераційного вірша й застосував кінцеву риму, поєднав християнські образи з язичницькими.

У німецькій писемності давньоверхньонімецького періоду панували ВТ двох типів: а) з традиційними формами алітераційного вірша, в яких застосовуються традиційні стилістичні прийоми давньогерманської усної творчості ("Мерзебурзькі замовляння", "Пісня про Гільдебранда", "Вессобрунська молитва", "Муспіллі", "Рятівник"); б) з відмовою від алітераційного вірша і введенням нової форми вірша з кінцевою римою ("Пісня про Людвіга", "Євангеліє Отфріда", "Пісня про святого Георга", "Христос і Самаритянка").

Мова усної поезії, мова обрядів, що існували для створення писемності у германських племен становлять ступені обробки, вибіркості, наддіалектності, яка дозволяє зарахувати їх до джерел виникнення поетичних норм німецьких ВТ.

Реципієнтами ВТ давньоверхньонімецького періоду були церковники і ченці, які володіли грамотою (клерикальна література), клірики і монахи монастирів, учні монастирських шкіл (церковні і світські книги), королівська дружина (героїчні пісні).

Складові нормування давньоверхньонімецького періоду представлено в наступній таблиці

Таблиця 1

Складові нормування давньоверхньонімецького періоду

Форма існування німецької мови	Традиції як опора на давній досвід	Новітні тенденції
територіальні діалекти	германський алітераційний вірш; вплив фольклору; релігійно-міфологічна свідомість; язичницькі вірування.	відмова від алітераційного вірша (Отфрід) і введення рими; поєднання у поезії християнських образів і цінностей з язичницькими.

У четвертому розділі "**Формування і розвиток поетичних норм німецьких віршованих текстів середньовісньонімецького періоду (1050-1350 рр.)**" охарактеризовано формування і розвиток поетичних норм німецьких ВТ долицарської епічної літератури, куртуазної (лицарської) поезії, дидактичної і сатиричної поезії, бюргерської та містичної літератури. Окреслено лінгвальні та екстралінгвальні фактори, традиційні та новаторські тенденції, що сприяли формуванню поетичних норм німецьких ВТ середньовісньонімецького періоду.

Формування і розвиток середньовісньонімецької мови визначається трьома факторами: *традиціями народної творчості, культурним впливом античного світу та християнством*. Середньовісньонімецька мова існувала у вигляді діалектів тих регіонів, де мешкали носії німецької мови. На формування й розвиток середньовісньонімецької мови вплинули два *екстралінгвальних фактори: хрестові походи*, завдяки яким сформувалася культура і поетична література лицарства, що була під значним впливом французької літератури і мистецтва; *східна колонізація*, що спричинила поширення територій, на якій спілкувалися німецькою мовою (В. В. Левицький).

ВТ долицарської епохи виділяються широким стилістичним діапазоном: від героїчних епічних поем "високого стилю" ("Король Ротер") до розважальної літератури (шпільмани) зниженого стилю без сюжету і композиції (сільська куртуазна поезія Нейдхарда фон Ройенталя). Ці пам'ятки мають як різні так і загальні мовні риси. З синтаксичної точки зору їм притаманні архаїчні явища: перевага простих речень, поширення безсполучникових і анафоричних типів зв'язку між ними, використання паратаксису, наявність апокойну, атракції (відсутність синтаксичного зв'язку між двома членами речення). З лексичної точки зору спостерігається вплив давньої усної епічної літератури і вплив релігійної писемності. Неоднорідність лексики спричинила виникнення синонімічних слів (назви воїнів, позначення війни, битви, зброї). Загальна стилістична риса – використання повторів, епітетів і постпозиції короткої форми прикметників. Стилiстичне "зниження" окремих творів розважальної літератури долицарської пори створюють інші, ніж в героїчному епосі елементи сюжету (казкові, пригодницькі), іншу будову (повтор дій), а також гумор. Однак характеристики персонажів і дій залишаються стереотипними і узагальненими, а мовні засоби – традиційними. Для долицарської поезії характерні неточні рими, що наслідують архаїчним традиціям ("*hêre – êren, hove; gelogen, gebrach; sîn, wîgant*") (В. М. Жирмунський). "*St. Oswald*", "*Orendel*", "*Salman und Morolf*" – зразки найбільш простої за характером метрики, ВТ поєднуються попарно, рима часто неточна, трапляється п'ятирядкова строфа.

Формування поетичних норм ВТ долицарської епічної літератури відбувалося за рахунок взаємодії діалектів і послабленню діалектних відмінностей. Вплив релігійної літератури латинською, німецькою і французькою мовами у поєднанні з особливостями давньогерманської епічної поезії складав основу ВТ цього періоду.

З середини XII ст. розвивається класична лицарська література, що формально відбувалася у двох напрямках: розвиток *віршованого роману і любовна лицарська лірика* ("*minnesang*"). Класична придворна лицарська поезія тісно пов'язана з лицарством, з його культурою, етикою і ідеологією. Для лицарської літератури показовим є відмова від типового, узагальненого мистецтва долицарської пори. Це перші поетичні твори німецькою мовою, в яких відобразилися індивідуальні почуття, звернені до іншої людини.

Відомим ВТ цього періоду є віршований роман Г. фон Фельдеке "Енеїда", для якого характерно епічний стиль у поєднанні з діалектизмами, архаїзмами та неологізмами, вживанням правових термінів і виразів. Діалектний вплив найбільш відчутний у піснях Г. фон Фельдеке, розрахованих на місцевих жителів. У віршованих романах "Ерек" ("*Ereck*") і "Івейн" ("*Iwein*") швабського лицаря

Г. фон Ауе представлено ідеальний образ лицаря такими лексичними одиницями, як "zuht" (вихованість), "milte" (щедрість), "diemuot" (скромність) і т.д. Виразна мова Г. фон Ауе вважається втіленням лицарського ідеалу стриманості ("mâze"). Мова віршованого роману В. фон Ешенбаха "Парцифаль" є достатньо різноманітною: поряд з традиційним вокабуляром лицарської літератури трапляються **архаїзми** ("marc" (кінь), "snel" (хоробрий)), **індивідуальні утворення** ("amurschaft" (кохання), "tempern" (мішанина)). "Парцифаль" вміщує велику кількість французьких **запозичень**: "lanze" (спис), "gabilôt" (куртка), "poinder" (початок верхової їзди), "stival" (чоботи), "phlûmît" (пірйова подушка), "agraz" (яблучний бульйон) (Parzival. Buch I., II). Віршованому роману "Парцифаль" притаманна пишномовність стилю і складність віршованої техніки. На відміну від Г. фон Ауе, В. фон Ешенбах у своїх пізніх творах не відмовляється від вживання іншомовних слів, а навпаки збільшує їхню кількість (Th. Roelcke). Мовна майстерність і особлива старанність при використанні мовних засобів характерна для віршованого роману "Трістан і Ізольда" ("Tristan und Isolda") Г. фон Страсбурзького. Поет вважає, що емоції і форми існування людини взаємопов'язані і це переконання передається за допомогою різних стилістичних прийомів. **Паралелізм** спричиняє зіставлення і створює пропорційну мовну картину, наприклад: "*und lâze ez ime gevallen wol, / die wîle ez ime gevallen sol*" (Tristan, 15,16). Неодноразово удається автор до прийомів латинської риторики – **антитез, грі слів, своєрідним поетичним метафорам**, наприклад: "*ir süeze sûr, ir liebez leit, / ir liebez leben, ir leiden tôr*" (Tristan, 60-64) або протиставлення, побудоване на грі слів "*vindære wilder mære, der mære wilderære*". Слова "süeze" і "sûr", "lieb" і "leit", "leben" і "tôr" створюють протилежну пару, утворюючи новий яскравий образ (оксюморон), проходять лейтмотивом через увесь віршований роман. Але не дивлячись на ці протилежності між ними існує тісний зв'язок, що виявляється завдяки паралелізму і хіазму.

До лицарських романів Високого Середньовіччя належить монументальний епічний твір "Пісня про Нібелунгів" ("*Nibelungenlied*", 1200 р.), який позбавлений елементів міфології язичництва, але продовжує тему давньої германської поезії. ВТ характеризується високою майстерністю змісту і форми діалогу, поетичною формою (кюренбергова строфа), що орієнтувалася на усне виконання, поступово перетворюється в нібелунгову строфу ("*Nibelungenstrophe*"). "Пісні про Нібелунгів" притаманна точна рима, хоча трапляється – як наслідок архаїчної традиції – приблизне римування ("*Hagene: degene*"). "Пісні" властивий "рядковий стиль": вона не знає переносу з одного вірша в інший, кожен рядок є завершеним синтаксичним цілим. Віршована форма "Пісні про Нібелунгів" пов'язана з давньогерманськими народними піснями, демонструє взаємодію фольклору і придворної літератури: "через неї проникали в лицарську поезію образність і ритміка народної пісні; насамперед, в народну поезію вплітались мотиви і легендарні образи лицарських оповідей" (Т. І. Мартинова). Поетичний твір розрахований як на простого реципієнта, так і на представників вищої придворної знаті.

Інший напрям у розвитку лицарської поезії пов'язаний з малими поетичними формами: любовною піснею (*minnesang*), дидактичною і сатиричною поезією, що мала форму "шпрухів" (*Spruchdichtung*). У любовній лицарській поезії виявилася нова тенденція до зображення у художній літературі духовного і емоційного світу

людини. До відомих представників мінезангу належать *Генріх фон Фельдеке*, *Фрідріх фон Хаузен*, *Генріх фон Морунген*, *Кюренберг*, *Дітмар фон Айст*, *Рейнмар фон Хагенау* і, найвідоміший мінезингер німецького середньовіччя – *Вальтер фон дер Фогельвейде*. Джерелом натхнення поета була народна поезія. Найвідоміші його пісні: "Хто скаже мені: Що таке любов?" ("*Saget mir ieman: waz ist minne*"), "Вам пані, вінок" ("*Nemt, frouwe diesen Kranz*"), "Під липою" ("*Unter der Linde*"). Крім того поет був прихильником зміцнення центральної влади й імперії, про що свідчать його рядки одного з шпруків: "*Ich saz ûf eime steine*" (*Reichsklage*) (D. Bode), у якому автор порушує питання (як потрібно жити на світі і хто має вирішити це?). Поет вводить у мінезанг народні мелодії, весняну пісню і танці, фольклорні традиції. У мінезангу спостерігається архаїчна лінія, близька за своїми особливостями до *традицій народної пісні* (Дітмар фон Айст, дер фон Кюренберг) і лінія куртуазної *поезії високого стилю* (Фрідріх фон Хаузен, Рейнмар Старий).

Високе стилістичне забарвлення лицарської лірики продемонстровано в ліричних піснях Г. фон Морунген. Для опису краси своєї пані поет використовує **поетичні метафори**: "*alse der mân wol verre über lant*" (блиск місяця; начебто в темному небі зійшов місяць), "*liuhtet des nahtes wol lieht unde breit*" (блиск сонця; яскраве світло летить над землею крізь темряву) і називає її "*si ist aller wîbe ein krône*" (вона вінок всіх жінок); **enimemu**: "*schoener gebaerde*" (прекрасні жести), "*Si ist ze allen êren ein wîp wol erkant*" (жінка з усіма чеснотами) (D. Bode).

Значну роль у літературному розвитку Німеччини наприкінці середніх віків відіграло бюргерство, яке в XII–XIII ст. мало чималу суспільну і моральну силу. Розвиток міст створив сприятливі умови для виникнення літератури, яка відображала прогресивні антифеодальні прагнення молодого покоління та впливала на творчість мандрівних поетів. На сторінках своїх ВТ бюргерські поети зображали повсякденне життя, сміялися над великими панами, раділи успіхам будь-якого спритного простолюдина. Всі ці риси трапляються у найпоширенішому жанрі бюргерської середньовічної літератури – **шванках** ("*Schwänke*"). Це – зазвичай невеликі потішні розповіді про цікаві витівки. Джерелом їхнього виникнення насамперед вважається німецький фольклор. Найбільш талановитим майстром німецького середньовічного шванку був мандрівний поет Штрікер (*Stricker*), який писав короткі римовані розповіді, які за формою і змістом були новим жанром, наприклад: "*Hase und Löwe*". "*Ist der hase also getan, / daz er den lewen will bestan: / daz enheize ich niht ein frümescheit! / ez ist ein gouglich arebeit*" (A. Stroka).

Реципієнтами бюргерської поетичної літератури стали різні соціальні верстви населення: найзаможніша, привілейована частина населення (купці, власники землі) та міське населення, підмайстри. Позитивний герой тут зазвичай простий городянин, позитивними якостями якого стали – кмітливість, розум, спритність, що допомагали йому утвердитися в житті.

Літературна німецька мова даного періоду – поліфункціональна, стилістично диференційована, здатна до територіального варіювання. Вона ґрунтується на локальному членуванні усної мови, на всіх мовних рівнях має тенденцію до варіювання мовних засобів, значно посилюючи нестабільність її системи.

Уведена точна рима і правильне чергування наголошених / ненаголошених складів, строфа закріпилася як особливий композиційний прийом (мінезанг).

Особливістю куртуазної поезії є канцона (пісня), якою пізніше скористалися мейстерзингери. Вони називали мінезингерів "*alte Meister*" і вважали їхню творчість зразком для наслідування. Наслідували мінезингерам і шпільмани, які створювали свої власні збірники пісень, що не дійшли до нас, але вони стали основою перших рукописних видавництв німецької куртуазної поезії.

Форму існування німецької мови, традиційні й новаторські тенденції у середньовіснійнімецькій період відображено у наступній таблиці.

Таблиця 2

Німецька мова, традиційні і новаторські тенденції
у середньовіснійнімецькій період

Форма існування мови у середньовіснійнімецькій період	Традиційні тенденції	Новаторські тенденції
територіальні діалекти; наддіалектні форми у поезії	одночасне вживання алітераційного вірша і рими; домінування традиції, що базувалася на християнських цінностях; напрями поезії благочестя: манера оповіді, виклад теологічних проблем, героїчний епос.	поява нових жанрів лицарської літератури: куртуазна лірика (мінезанг), лицарський віршований роман, шпільманський епос; система художніх засобів: урочистий (високий, поетичний) стиль, уникнення протонародних слів, вживання епітетів.

У п'ятому розділі "**Розвиток поетичних норм німецьких віршованих текстів ранньовіснійнімецького періоду**" (1350-1650 рр.) визначено, що важливими факторами розвитку поетичної норми німецьких ВТ ранньовіснійнімецького періоду стали формування загальнонаціональної німецької літературної мови, джерелом якої слугувати наддіалектні літературні мови, розвиток регіональних літературних мов, утворення наддіалектних варіантів німецької літературної мови, поява наддіалектного утворення "міське койне", ускладнення жанрово-стилістичної системи німецької літератури, поява алегоричних віршованих поем, створення двох стильових варіантів літературної мови (високого, середнього / нейтрального), виникнення книгодрукування.

Традиційними тенденціями цього періоду стали вірші та мелодії головної пісні (або майстер-пісні) ("*alte Meister*"), що виводяться з мінезангу, але підпорядковуються строгим правилам (табулатурам). Новим у поезії цього періоду є становлення бюргерської літератури (мейстерзингери були буржуазними поетами та співаками у XV–XVI ст., об'єднувалися у гільдії). Матеріал для своєї творчості мейстерзингери черпали із Біблії, із Євангеліє. Поступово в їхній поезії з'явилися світські мотиви, запозичені з художньої літератури, з історичних творів і з життя. Поетична творчість мейстерзингерів вплинула на творчість Й. В. Гете, Е. Т. А. Гофмана, спричинила появу міського прошарку, сприяла збереженню релігійно-морального, пуритансько-чистого духа між представниками цехів; більшість цехових поетів стали завзятими прибічниками протестантизму.

Духовність, мелодійність, простота та щирість тону поезії ранньовісверхньонімецького періоду була пріоритетною. У цей період відбувається естетично усвідомлене повернення до традицій античного мистецтва, спостерігається зміна і ускладнення жанрово-стилістичної системи поетичної літератури. Із Ренесансом і Реформацією пов'язано становлення німецької літературної мови. Величезне значення у формуванні Гуманізму, духовного й політичного життя німецького Відродження мала діяльність М. Лютера, а саме переклад Біблії німецькою мовою, вираження розуміння віри і Господа у формі ВТ, визначення варіанту літературної мови, представлений його творами до рівня наддіалектної норми, закладення основ літературної мови, мови художньої (поетичної) літератури. Книгодрукування створює могутнє знаряддя мовної уніфікації, сприяє поширенню фіксованої норми національної мови і усуненню діалектів як відхилення від цієї норми. Друкарі свідомо і послідовно здійснюють нормалізацію мови здебільшого в сфері орфографії, орієнтуючись на авторитетні наддіалектні варіанти літературної мови. Формування єдиної для всієї Німеччини національної літературної мови відбувалося поступово і важко, і було завершено в основних рисах тільки в середині XVIII ст.

Яскрава сторінка німецьких ВТ Ренесансу пов'язана з творчістю мейстерзингерів. Мейстерзанг був тісно пов'язаний із фастнахтшпілем (*Fastnachtspiel*), що писався народним віршем із парним римуванням і чергуванням чоловічих та жіночих рим (*Knittelvers*). До спадщини мейстерзингерів звертався М. Лютер. XIV–XV ст. характеризуються появою бюргерських шванків, джерелом яких став гумористичний фольклор. Інтерес до людини як індивідуума – відмінна риса епохи Відродження, з якої почався розквіт європейської римованої поезії, що продовжувався до XIX ст. і відіграв певну роль у становленні новітньої форми європейського віршування XX ст. – вільного вірша. Відбувся процес відмови від рими і реставрації неримованого ВТ. Вживання неримованих ВТ обмежено жанрами, але поезія залишалася римованою.

Реципієнтами ВТ ранньовісверхньонімецького періоду було міське та сільське населення, масовий демократичний читач (анонімна література), простий народ (ВТ М. Лютера). Взірцем для наслідування іншим поетам, які відіграли важливу роль у розвитку німецької мови і літератури, виділяють Мартіна Лютера, Себастьяна Бранта, Ульріха фон Гуттена та Ганса Сакса.

Таблиця 3

Форма існування німецької мови, традиційні і новаторські тенденції
ранньовісверхньонімецького періоду

Форма існування німецької мови в рвнв. період	Традиції кращих творів фольклору і літератури	Основні новаторські тенденції
регіональні літературні мови	вірші та мелодії головної пісні (майстер-пісні); лірика мінезангу з дотриманням суворих правил (табулатур)	становлення бюргерської літератури; духовність, мелодійність, простота, щирість тону поезії; встановлення суворих вимог до структури поетичних творів; естетично усвідомлене повернення до традицій античного мистецтва

Шостий розділ "Розвиток і закріплення поетичних норм німецьких віршованих текстів нововерхньонімецького періоду" (1650-2020 рр.) присвячений з'ясуванню факторів подальшого розвитку і закріплення поетичних норм німецьких ВТ з XVII ст. по сьогоднішній день. У розділі виділено й охарактеризовано екстралінгвальні чинники формування поетичних норм ВТ в епоху бароко, Просвітництва, романтизму, XIX – XX та XX – XXI ст. З'ясовано стилістичні, лексичні, морфологічні та синтаксичні засоби німецьких ВТ епохи бароко, художні засоби німецьких ВТ епохи Просвітництва, мовностилістичні засоби ВТ романтизму, XIX – XX та XX – XXI ст.

Нововерхньонімецький період – це період становлення і формування **німецької національної мови (*Nationalsprache*)**. Усі національні мови обов'язково мають норми, тобто історично сформовані і суспільно усвідомлені стандарти. Ці стандарти вироблені літературною традицією, що "регулює мовленнєву діяльність у її типових функціонально-комунікативних різновидах" (Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько). Мовотворчість того чи іншого поета є найбільш довершеним вираженням норм загальнонародної мови відповідної епохи. Цим пояснюється вплив мови художньої літератури на розвиток літературної мови, на становлення й закріплення її норм. Основою німецької національної мови є мова канцелярій, Біблії, друкарів, граматиків-раціоналізаторів, а не розмовна мова найбільшого центру країни, унормована за допомогою писемності.

Тематика німецьких ВТ періоду бароко присвячена страхіттям і жертвам Тридцятилітньої війни, трагічних обставин особистого життя поетів, висловлюванню їхніх політичних надій та розчарувань, трактовці понять миру та війни. Іноді у смерті був єдиний порятунком від жахливої дійсності, а надію і притулок людина часто шукала у релігії, тому не випадково у німецькій поезії бароко переважають релігійні та містичні тенденції.

Особливим напрямом німецької поезії XVII ст. була релігійна пісня, яка орієнтувалася на євангельські сюжети, розвивала художні традиції народної пісні з її простотою, щирістю почуття, глибокою людяністю, живим та безпосереднім сприйняттям природи, наприклад, "Анке із Тарау" ("*Annchen von Tharau*") С. Даха, "*Der trübe Winter ist vorbei*" ("Похмура зима минула") Фр. фон Шпее. Популярними були сонети П. Флемінга, наприклад, один із його відомих сонетів "До себе" ("*An Sich*") сповнений глибоким філософським змістом, а саме неостоїцизмом. Німецький поет виходив з постулату про двоїстість світу, про поєднання в ньому духовного й фізичного начал, і про взаємозв'язок цих начал, єдність людини і природи.

Сонет "*An Sich*" характеризується такими лексико-синтаксичними стилістичними засобами: **антитезою** ("*Sein Unglück und sein Glücke ist ihm ein Lieder selbst*"); **метафорою** ("*Weich keinen Glücke nicht. Steh' höher als der Neid*") (G. Blecken); ("*Diß alles ist in dir / laß deinen eiteln Wahn*") (D. Bode); **анафорою** ("*Was dich betrübt und labt / Was du noch hoffen kanst / Was klagt*") (G. Blecken).

Темі мужнього страждання поета присвячена "*Herrn Pauli Flemingi der Med. Doct. Grabschrift*" ("Епітафія пана Пауля Флемінга"). Поет послуговується різними засобами образності: **епіметою** ("*die letzte Glut*", "*gute Nacht*"); **метафорою** ("*Ich war an Kunst / und Gut / und Stande groß und reich*"); **переліком** ("*Gott / Vater / Liebste / Freunde*"); **полісіндетоном** ("*Kunst / und Gut / und Stande*"); **повтором**

("Biß daß die letzte Glut **diß** alles wird verstören. / **Diß** / Deutsche Klarien / **diß** gantze danck' ich Euch"). Характерними для епітафії П. Флемінга є **еліптичні речення** ("Den Glückes Lieber Sohn / Von Eltern guter Ehren. / Frey; Meine. / Von reisen hochgespreist; für keiner Mühe bleich") (D. Bode).

Художня парадигма XVIII ст. характеризується надзвичайною складністю і різноманітністю, взаємодією різних художніх напрямів, частина з яких була успадкована з XVII ст., що свідчить про нерозривний зв'язок епох. Екстралінгвальними факторами формування поетичних норм німецьких ВТ епохи Просвітництва вважаються економічна і політична роздробленість країни, відсталість Німеччини, реакція поезії на зміни в суспільстві і культурі, співіснування різних художніх тенденцій у сфері віршованих форм, наслідування традиціям бароко. Джерелами формування поетичних норм німецьких ВТ епохи Просвітництва стали оди (Й. К. Гюнтера, Ф. Шиллера, Ф. Г. Клопштока), іроїкомічні поеми (К. М. Віланда), балади (Г. А. Бюргера, Ф. Шиллера, Й. В. Гете), анакреонтичні вірші (Й. В. Гете, Ф. фон Хагедорна), віршовані поеми, "лірика природи", "лірика думки" (А. Галлера), народні пісні, гімни (Й.В. Гете), сільська поезія (Л. Х. Гельті, М. Клаудіус). Нормалізація і кодифікація німецької літературної мови пов'язана з ім'ям Й. Х. Готтшеда.

Формування поетичних норм німецьких ВТ в епоху романтизму визначається наявністю трьох етапів його розвитку: визначення положень і принципів романтичної естетики, літературної теорії романтизму, встановлення нової народнопісенної тенденції та поява лірики з елементами романтичної іронії.

Поети-романтики зробили значний внесок у розвиток поетичних норм німецьких ВТ, а саме: розширили й оновили старі художні форми, розробили жанри ліро-епічної поеми (Г. Гейне, Н. Ленау), досягли небувалої майстерності у ліричній поезії (Й. фон Айхендорф, А. фон Дросте-Хюльсхоф). Традиційними факторами поетів-романтиків стали звернення до минулого (лірика переживань (Е. Меріке) у поезії мінезингерів, зв'язок з традицією народної пісні (Ф. фон Арнім, Г. Гейне, Л. Brentano, Ф. Freytag). Поети-романтики використовували найрізноманітніші виражальні засоби, а саме **метафори** (поетичні, розгорнуті, традиційні), **архаїзми**, **іронія**, **повтор** (анафора, епіфора), **анадиплоза** (здвоєння), **еліпси**, **риторичні звертання**, **синтаксичний паралелізм** тощо. Реципієнтами ВТ поетів-романтиків були різноманітні верстви населення: представники королівств, курфюрств, лицарських володінь, феодально-монархічного ладу; вельмож, чиновників, робітників і селян.

У період кінця XIX – початку XX не існувало жодного поета, творчість якого вміщувала б особливості одного художнього напрямку. Характерною рисою зазначеного періоду є співіснування багатьох напрямів, які в певний період часу стають провідними, виявляючись у тому чи іншому естетичному, стилістичному ракурсі, індивідуальному авторському стилі, що уможливорює запозичення його елементів представниками різних шкіл. Сучасні дослідники не випадково використовують для характеристики мистецтва тогочасних років поняття "стильовий плюралізм" / "конкуренція стилів".

Екстралінгвальними факторами формування поетичних норм німецьких ВТ кінця XIX – початку XX ст. є панування інтересів буржуазії, колоніалізм і імперіалістична політика Німеччини, наявність тривіальної літератури, домінування нових ідей і напрямів (натуралізм, імпресіонізм, символізм, югендстиль, неоромантизм), виникнення філософського напрямку "філософія життя", вплив психоаналізу й екзистенціалізму.

Джерелами формування поетичних норм німецьких ВТ кінця XIX – початку XX ст. стали ліричні вірші (Т. Шторма, А. Хольца, Р. Демеля, Г. фон Гофмансталя, С. Георге, Р. М. Рільке та ін.), балади (Т. Фонтане, Д. фон Лілієнкрона, Г. фон Гофмансталя), вірші-роздуми (Б. Брехта), музична fuga (П. Целана) та ін. Поети уводять у свої ВТ індивідуально-авторські оказіоналізми, поетичні неологізми, поетичні метафори тощо, які привертати увагу реципієнтів і сприяли розвитку поетичних норм німецьких ВТ.

Для розвитку поетичних норм ВТ кінця XX – початку XXI ст. характерно співіснування і взаємодія різних стилів, напрямів і течій. Сучасні мовознавці відмічають подальший розвиток ВТ з реалістичною домінантою. Для більшості ВТ цього напрямку властивим є посилення уваги до життя суспільства, увага до психології героя, укріплення активної позиції героя тощо. Німецька поезія кінця XX – початку XXI ст. характеризується розмаїтістю тематики і художньо-естетичними пошуками.

Видатні німецькі поети намагаються поглибити психологізм своїх ВТ, доторкнутися до глибин людської психіки і визначити закономірності розвитку сучасного суспільства. При визначенні екстралінгвальних чинників розвитку поетичних норм німецьких ВТ кінця XX – початку XXI ст. ми враховуємо ідейні позиції автора як поета відповідної історичної епохи, його творчої особистості. Належність поета до певного літературного напрямку і його суспільно-політична, культурна орієнтація впливають на вибір тематики, мовних засобів художньої образності, в яких відтворюється ідейний задум автора.

Кінець XX – початок XXI ст. виділився новим періодом у житті німецької поезії, що характеризується надзвичайною плідністю і розквітом нових імен, які констатують факт виникнення нового витку, досягнутого німецькою поезією в цілому. Основою сучасної поезії є образ, що створюється завдяки успішному вживанню художніх засобів. Трапляються **повтори** для посилення емоційного впливу висловлювання, для створення ритмомелодики; **метафора** (трапляється не часто, оскільки складна для сприйняття та може розумітися неоднозначно), **епітети, антитези, перифрази, алітерації, асонанси**.

Стилістика і граматики характеризуються порушеннями граматичних норм. Семантична несумісність елементів ВТ примушує реципієнта змінити свою точку зору, переорієнтуватися на нову естетику. Джерелами розвитку поетичних норм німецьких ВТ цього періоду є *звукові, акустичні вірші* (М. Лентц, К. Бремер, Е. Яндль, О. Гомрінгер, Х. Балль, К. Швіттерс), ВТ, що поєднують *колаж і монтаж* (Г. Грасс, П. Рюмкорф), ВТ і *танок* (М. Хефтер), *медитативно-духовні ВТ* (М. Ѓорітц), *сонети* (Н. Кюхенмайстер), *поєднання прози і ВТ* (М. Донхаузер) тощо.

Форма існування німецької мови, традиційні і новаторські тенденції представлено в таблиці 4.

Таблиця 4

Німецька мова, традиційні і новаторські тенденції
нововерхньонімецького періоду

Форма існування німецької мови	Традиції	Новаторство
регіональні літературні мови; єдина німецька літературна мова	<p><i>форми ілюзій, перекладу, ремінісценції, переробки, адаптації, наслідування, впливу, стилізації, колажу, епігонства, монтажу;</i></p> <p><i>стильові традиції: нормативність (класицизм), яскравість (романтизм), вишуканість (бароко), витонченість (імпресіонізм), контрастність (експресіонізм);</i></p> <p><i>складний взаємозв'язок традиції і новаторства.</i></p>	<p>XIX – XX ст. – загальний цивілізаційний прогрес; зростаючий потік інформації; досягнення у філософії, науці, техніці; кінематографічні засоби;</p> <p>XX ст. – швидка зміна літературних напрямів і течій (футуризм, експресіонізм, сюрреалізм, драма абсурду, постмодернізм);</p> <p><i>поява поліфункціональних жанрів</i> (лірична проза, філософська лірика);</p> <p><i>художні засоби: потік свідомості, монтаж, колаж, підтекст, віртуальність, логіка абсурду.</i></p>

ВИСНОВКИ

Теоретико-методологічна концепція дисертаційного дослідження ґрунтується на таких основних положеннях: 1) ВТ – це текст будь-якого поетичного твору, основною функцією якого є естетична дія на реципієнта; 2) поетичні норми – результат еволюції знань етносу про ВТ; 3) поетичні норми перебувають нелінійно з фонетичними, лексичними, граматичними, словотвірними, стилістичними нормами; 4) механізми становлення поетичних норм ВТ корелюють із культурним досвідом і свідомістю (автора, реципієнта) та психологічними рівнями розвитку етносу; 5) розвиток поетичних норм ВТ – природний безперервний процес, пов'язаний з розвитком мови; 6) змінність / стабільність поетичної норми знаходяться у тісному зв'язку поняттями "традиція" і "новаторство", з обґрунтуванням її часових і просторових параметрів; 7) шляхи становлення та розвитку поетичних норм ВТ зумовлені комунікативно-функціональними аспектами мовних одиниць на хронологічній вісі.

Інтерпретація природи поетичних норм німецьких ВТ VIII – початку XXI ст. ґрунтується на методологічній основі трьох наукових парадигм – порівняльно-історичній, системно-структурній та антропоцентричній. Установлено, що становлення і розвиток поетичної норми німецьких ВТ як історичної категорії зумовлені динамічною природою поетичної мови і залежать від літературних течій, напрямів, мистецьких шкіл та індивідуальних стилів поетів, визначаються соціально-історичними факторами, міжкультурними контактами, загальним

культурним рівнем соціуму. З'ясовано, що поетична норма це історична категорія, сукупність загальноусталених правил, якими керуються поети при створенні ВТ. Поетичній нормі властивий двоїстий характер: з одного боку – вона є явищем мови, з іншого – суспільним явищем. Як суспільне явище вона пов'язана із суспільно-комунікативною та естетично-виховною функцією мови. Поетична норма змінюється з розвитком і зміною суспільства. На основі вже існуючої норми утворюється нова, але стара продовжує існувати ще певний час.

Німецький ВТ поєднує достатньо широке коло літературних і фольклорних творів: ліричні вірші, пісні, віршовані поеми, віршовані романи, епічні поеми, шванки, балади, сонети, оди, байки, гімни тощо. Установлено, що ВТ – це система поетичного мовлення, що має іманентні закономірності внутрішньої ритмічної організації та структури, де основна роль належить ритмічним акцентам, віршовим розмірам, клавзулам, римам, строфам тощо. Віршованому мовленню притаманна емоційна піднесеність, що позначається на інтонаційній самостійності окремих фразових відтінків, підвищує функцію пауз, посилює естетичну вартість ВТ. ВТ як ліричний або лірично-епічний твір організований за законами віршування певного літературно-історичного періоду. ВТ має декілька значень: художнє мовлення, що поділяється на ритмічно-сумірні відрізки; поезія у вузькому значенні розуміється як властивість віршування тої чи іншої традиції; віршований рядок ВТ створюється за певним ритмічним зразком.

Встановлено, що такі ВТ давньоверхньонімецького періоду, як: "Мерзебурзькі замовляння", "Пісня про Гільдебранда", "Весобрунська молитва", "Муспіллі", "Рятівник" (з формами алітераційного вірша) та "Пісня про Людвіга", "Евангеліє Отфріда", "Пісня про святого Георга", "Христос і Самаритянка" (без алітераційного вірша, але з уведенням кінцевої рими) стали джерелами становлення поетичних норм німецьких ВТ цього періоду.

Джерелами формування і розвитку поетичних норм у середньоверхньонімецький період стали героїчні епічні поеми ("Король Ротер", "Пісня про Нібелунгів"), віршовані романи ("Парцифаль", "Енеїда", "Ерек", "Івейн", "Трістан і Ізольда", "Пісня про Олександра", "Пісня про Роланда"), любовна лицарська лірика (мінезанг), селянська поезія, шванки, римовані афоризми Фрейданка.

У ранньоверхньонімецький період джерелами формування і подальшого розвитку поетичних норм стали мейстерзингерські й духовні пісні, повчальні шпрухи, шванки, фастнахтшпілі, пісні-проповіді, балади, хорали, біблійське слово у віршованій формі (унікальне явище в історії німецького віршування). У нововерхньонімецький період – релігійні і народні пісні, сонети, релігійно-поетичні афоризми (неповторне явище в німецькій поезії), класична ода, "лірика природи" і "лірика думки", дескриптивна природна поема, анакреонтична поезія, ірої-комічна поема, ліричні балади, гімни, предметні вірші, рольова лірика переживань, вірші-роздуми, конкретна поезія, фонетична поезія, фігурні вірші, мерц-поезія.

Установлено основні етапи становлення і розвитку поетичних норм ВТ в історії німецької мови, а саме: давньоверхньонімецький період (750–1050 рр.) – становлення поетичних норм німецьких ВТ здійснювалося завдяки римським

традиціям у поєднанні з германськими, мові античних письменників і філософів, релігійно-міфологічній свідомості, язичницьким віруванням і фольклору; середньовісньонімецький період (1050–1350 рр.) – формування і розвиток поетичних норм німецьких ВТ зумовлено релігійною літературою латинською і німецькою мовами, французькою поезією, особливостями давньогерманської епічної поезії, традиціями народної творчості та християнством; ранньовісньонімецький період (1350–1650 рр.) – формування і розвиток поетичних норм німецьких ВТ викликано поєднанням античної культури і літератури, появою християнського гуманізму; нововісньонімецький період (1650–2020 рр.) – розвиток і закріплення поетичних норм німецьких ВТ відбувається завдяки поєднанню елементів традицій і новаторства, розвитку цивілізації, швидкій зміні літературних напрямів, появі поліфункціональних жанрів, виникненню нових художніх засобів тощо.

Визначено мотиваційну (прагматичну) основу формування поетичних норм німецьких ВТ, яка виявляється на основі вже сформованих правил, насамперед – мовної, літературної норми. Для того, щоб вивчити мовно-естетичне явище, його потрібно порівняти з іншими явищами, розглянути на основі однотипних естетичних утворень, порівняти з мовною нормою. Тобто, мовна норма є основою для створення і розвитку поетичної норми.

Становлення і розвиток поетичних норм німецьких ВТ розглядалося нами з урахуванням екстралінгвальних факторів (суспільно-політичних, економічних, культурних, науково-технічних, соціально-психологічних, релігійних) та лінгвальних (норми слововживання, стан розвитку літературної норми, ідіолектні норми). Становленню поетичних норм ВТ сприяють територіальний / культурно-історичний критерій, відповідність системі мови і поширеність відповідного мовного явища.

З'ясовано лінгвальні та екстралінгвальні чинники формування поетичних норм німецьких ВТ у різні періоди розвитку німецької мови. У див. період починається нормування німецької мови (770 р.). Лінгвальними чинниками формування поетичної норми давньовісньонімецького періоду вважається група територіальних, близько споріднених діалектів. До екстралінгвальних чинників зараховують прийняття християнства, створення писемності, події Великого переселення народів, релігійні, політичні і філософські напрями. Територіальні діалекти, наддіалектний варіант німецької мови – лінгвальні чинники середньовісньонімецького періоду. Поміж екстралінгвальних факторів формування поетичних норм ВТ виділяють традиції народної творчості, культурний вплив античного світу, християнство. Лінгвальними факторами становлення поетичної норми ВТ у ранньовісньонімецький період стали регіональні літературні мови. Екстралінгвальні чинники формування поетичних норм ВТ визначаються поверненням до традицій античного мистецтва, зміні й ускладненню жанрово-стилістичної системи поетичної літератури, виникненням книгодрукування, перекладом Біблії на німецьку мову, появою наддіалектних койне, зародженням звукової системи німецької мови, системи орфографії та стилістичної системи, зацікавленням людиною як індивідуума, інтересом до культури античності.

Установлено, що початок нововірхньонімецького періоду розвитку німецької мови характеризується тенденцією до уніфікації мови поезії. Лінгвальними факторами розвитку поетичних норм німецьких ВТ стали регіональні літературні мови. Єдина німецька літературна мова сформувалася на початку ХІХ ст. До екстралінгвальних чинників розвитку поетичних норм німецьких ВТ належить: Тридцятилітня війна, діяльність "Плодоносного товариства" (ХVІІ ст.), феодальна роздробленість, поразка буржуазно-демократичної революції, наполеонівські війни, використання естетичних традицій бароко та просвітництва, епоха романтизму, панування інтересів буржуазії, колоніалізм і імперія Німеччини, наявність тривіальної літератури, домінування нових ідей і напрямів, виникнення філософського напрямку "філософія життя", вплив психоаналізу й екзистенціалізму (ХІХ – ХХ ст.), загальний цивілізаційний прогрес, зростаючий потік інформації, досягнення у філософії, науці, техніці, інноваційні процеси у мистецтві та літературі, нові засоби транспорту, кінематографічні засоби тощо.

Виявлено та охарактеризовано фонетичні, лексичні, граматичні, стилістичні та метричні особливості ВТ в різні періоди розвитку німецької мови та їхній вплив на становлення поетичних норм німецьких ВТ VІІІ – ХХІ ст. Сталими (інваріантними) нормами є ритм і наявність засобів мовної виразності, змінними (варіативними) нормами є метричне віршування.

Давньовірхньонімецький період визначається германським алітераційним віршом, релігійно-міфологічною свідомістю, язичницькими віруваннями, значним впливом фольклору, розвитком місцевих традицій письма, формуванням норми і традицій письма у школах при монастирях. Для ВТ середньовірхньонімецького періоду характерно одночасне використання алітераційного вірша і рими. У період середньовіччя переважають традиції, що ґрунтуються на християнських цінностях. До системи художніх засобів зараховують уживання епітетів, повторів, стійких словосполучень, французьких запозичень, індивідуальних утворень, неологізмів, архаїзмів. Віршованому роману притаманні такі виражальні засоби як антитеза, гра слів, поетична метафора, оксюморон. Точна рима, правильне чергування наголошених / ненаголошених складів, канцона (пісня) властиві ВТ середньовірхньонімецького періоду. Ранньовірхньонімецький період характеризується духовністю, мелодійністю, простотою тону поезії, строгою структурою ВТ, нормалізацією мови в сфері орфографії, народним віршом із парним римуванням і чергуванням чоловічих та жіночих рим (*кніттельферс*).

Нововірхньонімецький період визначається закріпленням силабо-тонічного віршування (ХVІІ ст.), використанням епітетів, метафор, оксиморону, метонімії, іронії тощо (романтики). Кінець ХІХ – початок ХХ ст. характеризується поєднанням лексико-стилістичних засобів та індивідуальних поетичних стилів, відмовою від рими, силабо-тонічного вірша. Поезії кінця ХХ – початку ХХІ ст. притаманні фонетичні, лексичні, граматичні, стилістичні особливості, а саме: алітерація, асонанс, метафоричні структури, епітети, антитези, порівняння, парцеляція, апосіопезис, зевґма, парадокс, метафора тощо.

Реципієнтами писемних пам'яток клерикального характеру давньовірхньонімецького періоду були носії племінних діалектів; героїчних пісень і легенд – королівська дружина; церковних і світських книг – монахи і учні

монастирських шкіл. ВТ середньовісньонімецького періоду орієнтуються на феодальну людину (долицарський період); феодала-землевласника, ремісника (лицарський віршований роман); лицаря, священника, купця (сатирична і дидактична поезія); привілейовану частину населення, міське населення (бюргерська поетична література); німецьку феодальну аристократію (світська література); віруючу людину (ВТ поетів-містиків). Реципієнтами ВТ ранньовісньонімецького періоду були бюргерське населення і ремісники. Людина епохи бароко – це бюргери і селяни, які вірили в Бога і бачили в ньому єдине спасіння. Реципієнтами ВТ Просвітництва були як розумна, освічена людина (князі-герцоги, вельможні покровителі, аристократи, багаті бюргери), так і малоосвічені верстви населення. Реципієнти ВТ ХХ – ХХІ ст. – вчені і літератори, молодь, міське населення. Сучасний реципієнт живе в епоху інформаційних технологій, міцно оселився в інтернет-просторі у погоні за новинками, за безкоштовним контентом.

Період становлення поетичних норм ВТ супроводжується наявністю значної кількості варіантних форм, які є джерелом постійних змін, що сприяють пошукам найкращих засобів вираження. Основою для поетичних норм німецьких ВТ стало поетичне мовлення М. Лютера, М. Опіца, Ф. Клопштока, Ф. Гельдерліна, Й. В. Гете, Ф. Шиллера, Г. Гейне, Г. Гессе, Р. М. Рільке, Г. Гессе, Ш. Поппа, Ф. Зілаффа, Н. Кюхенмайстер, М. Донхаузера та ін., які щонайкраще використовували елементи поетичної мови німецькомовного простору.

Перспективним, на наш погляд, є дослідження еволюції поетичних норм у лінгвосинергетичному вимірі, що дозволить більш системно пояснити коливання та становлення норм із використанням понять самоорганізації, поляризації системи, атрактора, репелера, параметра порядку, нелінійності та вибудувати синергетичні моделі за окремими епохами розвитку німецької мови.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Монографія

1. Ходаковська, Н. Г. (2019). *Еволюція поетичних норм німецьких віршованих текстів давньо-та середньовісньонімецького періодів*. Київ: Видавничий центр КНЛУ.

Статті у наукових виданнях,

включених до Переліку наукових фахових видань України:

2. Ходаковська, Н. Г. (2012). *Stilistisch-syntaktische Mittel der Realisierung des Stils der schönen Literatur. Germanistik in der Ukraine*, 7, 46-53.

3. Ходаковська, Н. Г. (2014). *Стилістичні функції словотвірних категорій інтенсивності та демінутивності похідних іменників сучасної німецької мови. Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: "Філологічна", 44, 336-340.*

4. Ходаковська, Н. Г. (2015). *Індивідуально-стилістичні поетичні неологізми лірики Райнер Марії Рільке: семантичний та функціональний аспекти. Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Серія: "Філологія", 31, 137-145.*

5. Ходаковська, Н. Г. (2015). Метафора у поезії Генріха Гейне (на матеріалі збірника "Книга пісень"). *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: "Філологічна"*, 53, 256-259.
6. Ходаковська, Н. Г. (2015). Синтаксично-стилістичні засоби поетичної мови Р. М. Рільке. *Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія: "Філологічна"*, 56, 317-320.
7. Ходаковська, Н. Г. (2015). Стилістичні засоби реалізації гумору, іронії і сатири у поезії Генріха Гейне. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Філологія (мовознавство)*, 21, 300-305.
8. Ходаковська, Н. Г. (2015). Rhetorische Mittel in den Gedichten von Rainer Maria Rilke. *Germanistik in der Ukraine*, 10, 54-59.
9. Ходаковська, Н. Г. (2016). Стилістична маркованість кольоративів у поезії Генріха Гейне. *Дніпропетровський університет імені Альфреда Нобеля. Серія: "Філологічні науки"*, 1(11), 241-246.
10. Ходаковська, Н. Г. (2016). Фігури поетичного мовлення поезії Генріха Гейне. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного ун-ту. Серія: "Філологія"*. Одеса: Видавництво Міжнародного гуманітарного ун-ту, 20 (2), 87-90.
11. Ходаковська, Н. Г. (2017). Синтаксичні норми німецьких віршованих текстів Середньовіччя (XII – XIII ст.). *Науковий Вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету. Серія: "Філологія. Педагогіка. Психологія"*, 35, 134-139.

Статті у наукових виданнях,

включених до категорії Б Переліку наукових фахових видань України:

12. Ходаковська, Н. Г. (2016). Лексико-стилістичні засоби поетичного мовлення німецьких поетів-символістів. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Серія: "Філологічні науки"*, 1(83), 107-113. (Index Copernicus).
13. Ходаковська, Н. Г. (2016). Поетичні прийоми віршованих текстів німецьких поетів-експресіоністів. *Науковий Вісник Херсонського державного університету. Серія: "Перекладознавство та міжкультурна комунікація"*, 6, 96-102.
14. Ходаковська, Н. Г. (2017). Становлення поетичної норми віршованих текстів в давньоверхньонімецький період. *"Південний архів" (Збірник наукових праць. Філологічні науки)*, 69, 127-131.
15. Ходаковська, Н. Г. (2019). Дескриптивні і прескриптивні норми у лінгвістиці. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія: Філологія*, 22 (2), 88-96. DOI: <https://doi.org/10.32589/2311-0821.2.2019>.

Статті у наукових періодичних виданнях інших держав:

16. Ходаковська, Н. Г. (2016). Лексико-синтаксичні стилістичні засоби поезії Німеччини першої половини XVII століття. *Science and Education a New Dimension. Philology*, IV(26:106), 7-11. e-ISSN 2308-5258, e-ISSN 2308-1996.
17. Ходаковська, Н. Г. (2017). The Poetic Techniques of German Poetic Texts. Поетичні прийоми німецьких віршованих текстів. *Science and Education a New Dimension. Philology*, V(33:123), 37-40. p-ISSN 2308-5258, e-ISSN 2308-1996.

18. Ходаковська, Н. Г. (2018). Становлення і розвиток кодифікованої норми німецької мови. *International Journal of innovative Technologies in social Science*, 2, 44-50. DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijitss.
19. Ходаковська, Н. Г. (2018). Розвиток поетичної норми німецьких віршованих тестів у XVIII столітті. *Science and Education a new Dimension*, VI(43:150), 23-27. (Index Copernicus). p-ISSN 2308-5258 e-ISSN 2308-1996.
20. Ходаковська, Н. Г. (2020). Віршований текст як об'єкт лінгвістичного дослідження. *RS Global. World Science*, 2(54:2), 52-58. DOI: https://doi.org/10.31435?rsglobal_ws

Тези доповідей на наукових заходах різних рівнів:

21. Ходаковська, Н. Г. (2015). Лексико-стилістичні засоби поетичної мови Августа фон Платена. В *Сучасні наукові дослідження представників філологічних наук та їхній вплив на розвиток мови і літератури*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 10-11 квітня 2015 року (сс. 121-125). Львів: ГО "Наукова філологічна організація" "ЛОГОС".
22. Ходаковська, Н. Г. (2015). Визначення поетичного стилю в лінгвістиці. В О. В. Матвієнко (Гол. Ред.), *Україна і світ: діалог мов та культур*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 01-03 квітня 2015 року (сс. 466-468). Київ: Видавничий центр КНЛУ.
23. Ходаковська, Н. Г. (2016). Стилістична своєрідність поезії Гуго фон Гофманстала. В *Філологічні науки: сучасні тенденції та фактори розвитку*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 29-30 січня 2016 року (сс. 85-88). Одеса: Південноукраїнська організація "Центр філологічних досліджень".
24. Ходаковська, Н. Г. (2016). Поетичний стиль лірики вагантів (на матеріалі віршів Архипіта Кельнського, Гугона Орлеанського, Вальтера Шатильонського). В *Сучасний вимір філологічних наук*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 15-16 липня 2016 року (сс. 83-88). Львів: ГО "Наукова філологічна організація" "ЛОГОС".
25. Ходаковська, Н. Г. (2016). Індивідуальний функціональний стиль. В *Актуальні питання філологічних наук: наукові дискусії*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 23-24 вересня 2016 р. С. 80-84. Одеса: Південноукраїнська організація "Центр філологічних досліджень".
26. Ходаковська, Н. Г. (2016). Поетика німецького шванка XVI століття. В *Мова, література і культура: актуальні питання взаємодії*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 14-15 жовтня 2016 року (сс. 149-152). Львів: ГО "Наукова філологічна організація" "Логос".
27. Ходаковська, Н. Г. (2016). Особливості німецької бюргерської літератури XIII століття. В Ю. С. Шемшученко, Ю. Л. Бошицький (Ред. кол.), *Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії*. Матеріали VI Всеукраїнської науково-практичної конференції, 8 грудня 2016 року (сс. 114-116). Рівне: О. Зень.

28. Ходаковська, Н. Г. (2016). Поетична функція мови в лінгвістиці. В О. В. Матвієнко (Гол. ред.), *Україна і світ: діалог мов та культур*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 30 березня – 1 квітня 2016 року (сс. 437-438). Київ: Видавничий центр КНЛУ.
29. Ходаковська, Н. Г. (2017). Виникнення рими у германській поезії. В О. Е. Кирпиченко (Гол. оргком.), *Філологія: сучасний погляд на вивчення актуальних проблем*. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції, 17-18 лютого 2017 року (сс. 86-90). Запоріжжя: Класичний приватний університет.
30. Ходаковська, Н. Г. (2017). Соціальний характер норми. В О. В. Матвієнко (Гол. ред.), *Україна і світ: діалог мов та культур. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*, 29-31 березня 2017 року (сс. 393-395). Київ: Видавничий центр КНЛУ.
31. Ходаковська, Н. Г. (2017). Становлення поетичних норм віршованих текстів Мартіна Лютера в епоху Реформації. В *Фундаментальні та прикладні дослідження у сучасній науці*. V Наукова конференція, с. 82. Харків: Технологічний Центр.
32. Ходаковська, Н. Г. (2017). Екстралінгвальні чинники формування поетичної норми німецьких віршованих текстів епохи романтизму. В В. П. Казарін, Н. А. Іщенко (Орг. ком.), *Науковий потенціал та перспективи розвитку філологічних наук*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 8-9 грудня 2017 року (сс. 103-107). Київ: Таврійський національний університет імені В. І. Вернадського.
33. Ходаковська, Н. Г. (2018). Особливості віршованих текстів Міхаеля Донхаузера. В О. В. Матвієнко (Гол. ред.), *Україна і світ: діалог мов та культур. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції*, 11-13 квітня 2018 року (сс. 355-356). Київ: Видавничий центр КНЛУ.
34. Ходаковська, Н. Г. (2018). Literarische und linguistische Eigenarten der dichterischen Texte von Ernst Jandl. В І. В. Ступак (Гол. ред.), *Актуальні проблеми філологічної науки: сучасні наукові дискусії*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 23-24 березня 2018 року (сс. 127-130). Одеса: Міжнародний гуманітарний університет.
35. Ходаковська, Н. Г. (2019). Верлібр у німецьких віршованих текстах. В А. В. Корольова (Гол. ред.), *Ad orbem per linguas. До світу через мови*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 20-22 березня 2019 року (сс. 381-383). Київ: Видавничий центр КНЛУ.
36. Ходаковська, Н. Г. (2020). Особливості поезики М. Опіца. В А. В. Корольова (Гол. ред.), *Ad orbem per linguas. До світу через мови*. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції "Світ як інтертекст", 17-18 червня 2020 року (сс. 339-340). Київ: Видавничий центр КНЛУ.
37. Ходаковська, Н. Г. (2020). Особливості предметних і рольових віршованих текстів Едуарда Меріке. In *Science, society, education: Topical Issues and development Prospects*. II Международная научно-практическая конференция, 20-21 января 2020 года (сс. 584-588). Харьков: Scientific Publishing Center "Sci-conf.com.ua".

38. Ходаковська, Н. Г. (2017). Виникнення поезії давніх германців. In *Contemporary Issues in Philological Sciences: Experience of Scholars and Educationalists of Poland and Ukraine*. Conference Proceedings of International Research and Practice Conference, April 28-29, 2017 (pp. 124-128). Lublin, Republic of Poland: Science and Technology Park A. S.
39. Ходаковська, Н. Г. (2017). Формирование поэтической нормы немецких стихотворных текстов средневерхненемецкого периода. In *Topical problems of modern science*. Proceedings of the International Scientific Conference, V. 2, 2017 (pp. 28-35). Warsaw, Republic of Poland.
40. Ходаковська, Н. Г. (2019). Origin and development of German sound poetry. In *European Academy of Science*. V International Conference, 20-28 February, 2019 (pp. 41-42). Bonn, Republic of Germany.
41. Ходаковська, Н. Г. (2019). Художні засоби віршованих текстів Фрідріха Готліба Клопштока. In *Research of different directions of development of philological sciences in Ukraine and EU*. Materials of International Scientific and Practical Conference, 20-21 September, 2019 (pp. 124-128). Baia Mare, Republic of Romania: Izdevnieciba "Baltija Publishing".

АНОТАЦІЯ

Ходаковська Н. Г. Становлення і розвиток поетичних норм німецьких віршованих текстів VIII – XXI століть. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філологічних наук за спеціальністю 10.02.04 – германські мови. – Київський національний лінгвістичний університет МОН України, Київ, 2021.

Дисертація присвячена дослідженню процесу виникнення і розвитку поетичних норм німецьких ВТ у давньо-, середньо-, ранньо- та нововіршньонімецький періоди розвитку німецької мови. Виявлено лінгвальні та екстралінгвальні чинники становлення і розвитку поетичних норм німецьких ВТ протягом історичного розвитку німецької мови. Простежено та описано діалектику традицій і новаторства у німецьких ВТ давньо-, середньо-, ранньо- та нововіршньонімецького періоди розвитку німецької мови. Охарактеризовано виражальні засоби німецьких ВТ у різні періоди розвитку німецької мови. Докладно вивчено та уточнено лінгвістичний статус ВТ як об'єкта лінгвістичних досліджень, тобто як словесного твору, складниками якого є лексичні одиниці та мовно-естетичні знаки, що є елементами поетичної мови, сюжету і композиції. Обґрунтовано методологічні особливості та розроблено методику дослідження характеру й закономірностей змін, що відбувалися в становленні і розвитку поетичних норм ВТ у процесі розвитку німецької мови.

Ключові слова: давньо-, середньо-, ранньо-, нововіршньонімецький періоди, новаторство, традиція, реципієнт, літературна норма, поетична норма, ВТ.

ABSTRACT

Khodakovska N. G. Formation and Development of Poetic Norms in German Poetic Texts of VIII – XXI centuries. – Manuscript.

Thesis for Doctor of Sciences Degree in Philology, Specialty 10.02.04 – "Germanic Languages" – Kyiv National Linguistic University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Kyiv, 2021.

In the thesis the complex research of origin and development of poetic norms in German poetic texts during historical development of the German language is carried out. Based on a review of theoretical works aimed at developing conceptual and hypothetical provisions of the study, an analysis of existing approaches to the investigation of poetic norms of German poetic texts has been conducted. Within the framework of general scientific formalistic and structuralist approaches to the linguopoetic analysis of a poetic text, the inseparable connection of form and content as a key feature of fictional speech is substantiated.

The key aspects of consideration of the problem developed in the thesis were the solution of important issues such as: systematisation of theoretical and methodological principles of studying the formation and development of the concept of the norm of poetic texts in linguistics; substantiation of the necessity of a multi-paradigmatic approach to the interpretation of the nature of poetic norms in German poetic texts; establishment of the main stages of formation and development of poetic norms in poetic texts in the history of German; selection of general and specific features of poetic norms in poetic texts in the Old, Middle, Early and Modern Upper German periods of German language development; identification of linguistic and extralingual factors of formation and development of poetic norms in German poetic texts during the historical development of German; tracing the dialectic of traditions and innovation in German poetic texts in the Old, Middle, Early and Modern Upper German periods of German language development; characteristics of the means of expression of German poetic texts in different periods of development of the German language.

The linguistic status of the poetic text as an object of linguistic research, i.e. as a verbal work, consisting of lexical units, linguistic and aesthetic signs, which are elements of poetic language, plot and composition, is studied and specified in details.

Processes of formation and development of poetic norms in German poetic texts since the VIII century to the beginning of the XXI century are considered as an essential part of the general historical, literary and cultural-historical process of Germany.

The development of a theoretical basis for the study of poetic norms of poetic texts in the German language confirmed the feasibility of considering the following four traditional periods of language development: Old, Middle, Early and Modern Upper German. The evolution of poetic norms of poetic texts in each of the studied periods of German language development is described. The interaction of key linguistic (features of word usage, grammatical structure, dialect sources, interlingual contacts, individual preferences of speakers) and extralingual (socio-political, cultural and cultural-historical, scientific, socio-psychological, religious and linguistic traditions, aesthetic criteria) factors is clarified.

The poetic norm is a historical category, a set of generally established rules that guide poets in creating works of fiction. The poetic norm has a dual character: on the one hand, it is a phenomenon of language, and on the other hand, it is the norm that clearly acts as a social phenomenon associated with the socio-communicative and aesthetic-educational function of language. The poetic norm changes with the development and change of society. A new norm is formed based on the old one, but the latter still continues to exist.

Language of fiction is the source of the formation of literary language, but literary texts are considered one of the important criteria for the formation of the literary norm, a means of forming the linguistic and aesthetic tastes of society. The influence of poets on the formation of literary language, the consolidation of its norms is the basis of modern historical-linguistic and linguistic-poetic theory. Poets are not only creators of poetic texts, but also linguists, because they form a new vision and understanding of the norm, taking into account temporal and aesthetic parameters. Poets introduce colloquial words and expressions, grammatical constructions, violating the tradition of language use of a certain period of time into poetic texts in an innovative way. Determiner for the development of poetic German is the work of F. G. Klopshtock, J. W. Goethe, F. Schiller, G. Heine, R. M. Rilke, E. Kestner, G. Hesse, B. Brecht, G. Grass, J. Bobrovsky, E. Yandl, P. Celan et al.

Territorial dialects were a form of existence of German in the Old High German period, but the standardisation of German began with the introduction of the written fixation of German (770). The formation of poetic norms of German poetic texts in the Old High German period took place based on the written monuments: "Song of Hildebrand", "Heliand", "Muspilli", "Gospel of Otfried", "Merseburg Charms", "Wessobrun Prayer", "Song of Ludwig", "Paraphrases of Songs of Songs". The tradition in this period can be traced in the use of German alliterative verse of the monuments of German poetry, in the religious-mythological consciousness, pagan beliefs.

Territorial dialects and super-dialectal forms in poetry are considered to be the form of existence of German in the Middle High German period. At this time, a tradition based on Christian heritage dominates; the directions of poetry of worship prevail. Innovations in the Middle Ages are new genres of secular knightly poetry (poetic knightly novel and knightly lyrics – minnesang). The system of artistic means of their poetic texts is a solemn poetic style, the use of epithets. Poetic texts of this period focus on the feudal man (pre-knightly literature); feudal landowner, artisan (knightly novel); knight, priest, merchant (satirical and didactic literature); privileged part of the population, urban population (bourgeois poetic literature); German feudal aristocracy (secular literature); believer (poetic texts of mystical poets).

Regional literary languages are considered to be the form of existence of German in the early Upper German period. In the poetic texts and melodies of the master song there is a poetic tradition of minnesang, but which are subject to strict rules (tabs). The emergence of bourgeois poetry is the innovative one in this period. Prominent representatives of this period are M. Luther, S. Brant, G. Sachs, W. von Gutten. The recipients of the poetic text of this period were usually the bourgeois population and artisans.

The form of existence of German in the New Upper German period is regional literary languages, the only literary language appeared in the early XIX century. The poets

of this period continue the traditions of their predecessors and embody them in the form of illusions, translation, reminiscence, processing, adaptation, imitation, influence, stylisation, collage, epigony, montage, etc. Innovative processes in art and literature of the late XIX – early XXI century consider the general process of civilisation, the growing flow of information, achievements in philosophy, science, technology, the emergence of new means of transport and communication, cinematic means. Rapid change of literary trends, the emergence of multifunctional genres (intellectual drama, lyrical prose, philosophical lyrics), the establishment of new artistic means: the flow of consciousness, editing, collage, subtext, virtuality, logic of the absurd are innovations in the New German period. Modern recipients of poetic texts are schoolchildren, students, scientists, teachers, writers, literary critics and others. Readers / listeners are those who have critical thinking skills.

АННОТАЦИЯ

Ходаковская Н. Г. Становление и развитие поэтических норм немецких стихотворных текстов VIII–XXI веков. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени доктора филологических наук по специальности 10.02.04 – германские языки. – Киевский национальный лингвистический университет МОН Украины, Киев, 2021.

Диссертация посвящена исследованию процесса возникновения и развития поэтических норм немецких стихотворных текстов в древне-, средне-, ранне- и нововерхненемецкой периоды развития немецкого языка. Выявлено лингвальные и экстралингвальные факторы становления и развития поэтических норм немецких стихотворных текстов в течение исторического развития немецкого языка. Прослежено и описано диалектику традиций и новаторства в немецких стихотворных текстах древне-, средне-, ранне- и нововерхненемецкого периодов развития немецкого языка. Охарактеризованы выразительные средства немецких стихотворных текстов в разные периоды развития немецкого языка.

Ключевые слова: древневерхненемецкий, средневерхненемецкий, ранневерхненемецкий, нововерхненемецкий периоды, новаторство, традиция, реципиент, литературная норма, поэтическая норма, стихотворный текст.

Підписано до друку 04.03.2021 р. Зам. № 108.
Формат 60x84 1/16. Папір офсетний. Друк – цифровий.
Наклад 100 прим. Ум. друк. арк. 1,9.
Друк ЦП «КОМПРИНТ». Свідоцтво ДК №4131 від 04.08.2011 р.
м. Київ, вул. Предславинська, 28
095-941-84-99, 067-209-54-30
email: komprint@ukr.net